

TÜRK CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA ÖZEL SORUŞTURMA USULLERİ SONUCUNDA DÜZENLENEN İDDİANAME VE İDDİANAME YERİNE GEÇEN BELGELERİN İADESİ*

Dr. Yakup DURANOĞLU**

Öz

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, soruşturma yapmak ve iddianame düzenlemek görevini münhasıran Cumhuriyet savcısına vermiştir. Ancak gerek Anayasa gerekse özel statüdeki birtakım kanunlar, bazı kişilerin işlemiş olduğu özel nitelikteki bazı suçların soruşturmasını yürütmek, soruşturma sonunda suç işlendiği yönünde yeterli şüphe bulunduğu kanısına varılırsa elde edilen delil ve iddiaları muhakeme mercileri önüne taşımak görevlerini, Anayasa ya da kanunlarda gösterilen kişi veya kurullara bırakmıştır. Bu çalışmamızda, Anayasada düzenlenen “meclis soruşturması” kurumu başta olmak üzere soruşturma yapmak ve iddiada bulunmak yetki ve görevi konusundaki istisnai düzenlemeler ile özellikle Cumhuriyet savcısı dışındaki kişi veya heyetlerin düzenlediği iddianame yerine geçen belgeler ve bunların iade edilmesi konusu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Meclis soruşturması • İddianamenin iadesi • İddianame yerine geçen belgeler • Özel soruşturma usulleri • Yüce Divan

* Bu makale, yazarın doktora tezinin ilgili bölümlerinden oluşturulmuştur. Yakup Duranoğlu, Soruşturma Aşamasında Toplanan Delillerin Değerlendirilmesi ve Kamu Davasının Açılması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.

** Doktor, İstanbul, Türkiye | Doctorate, İstanbul, Turkey.

✉ jacobmcstati@gmail.com • ORCID 0000-0003-0950-4574

✎ **Atıf Şekli** | Cite As: DURANOĞLU Yakup, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri Sonucunda Düzenlenen İddianame ve İddianame Yerine Geçen Belgelerin İadesi”, *SÜHFD.*, C. 30, S. 1, 2022, s. 1-45.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu eser intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This work has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

RETROCESSION OF THE INDICTMENTS AND THE DOCUMENTS EDITED AT THE END OF THE EXCLUSIVE INVESTIGATION PRACTICES IN TURKISH CRIMINAL PROCEDURE LAW

Abstract

The Criminal Procedure Law No. 5271 has assigned making investigation and indictment task only to the public prosecutor. Yet, constitution as well as some laws in special statute, have left the task for making investigation of some crimes which have special attributes; had been come to conclusion that gained enough suspicion about crime commitment, than carrying these claims and evidence to discernment authorities. In our study, the issues in which exceptional executions about making investigation an claims authority and task, which was arranged especially in constitution as "parliamentary investigation" foundation as well as rendering the documents taking place of indictment document tahat individuals and committees arranged without public prosecutor have been discussed.

Key Words

Parliamentary investigation • Rendering indictments • The documents substitutes for indictments • Special investigation • Supreme Court

GİRİŞ

Sözlük anlamı itibariyle soruşturma; *"bir sorunu açıklığa kavuşturmak amacıyla bir idari veya adli makamın yönettiği, ilgililerden ve tanıklardan bilgi toplama, konuyu inceleme işi, tahkik, tahkikat"* olarak tanımlanmaktadır¹.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 2. maddesinde ise soruşturma; yetkili mercilerin suç şüphesini öğrendiği andan başlayarak soruşturma sonunda yeterli şüphe oluşması halinde düzenlenecek iddianame-nin yetkili mahkemece kabul edilmesi (ya da kabul edilmiş sayılması) anı arasındaki evre olarak tanımlanmıştır. Aynı maddedeki kovuşturma ta-nımı ise soruşturmanın bittiği an ile yetkili mahkeme tarafından verilen kararın kesin hüküm halini alması anı arasında geçen evre olarak ifade edilmiştir².

¹ <https://sozluk.gov.tr> / E.T.07.10.2021

² ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt I, 11. Baskı, Ankara, 2020, s. 113; CMK'de "evre" tabiri sadece soruşturma ve kovuşturma için kullanılmış olup başka herhangi bir sürece "evre" adı verilmemiştir. Yine Türk Ceza Kanunu'nda da "evre" tabiri soruşturma ve kovuşturma ile birlikte kullanılmıştır.

Soruşturma evresinde; kovuşturmanın etkin ve süratli bir şekilde tamamlanmasına yarayacak³ şekilde suç oluşturduğu izlenimi oluşturan fiile ilişkin delilleri kapsayacak ciddi iddiaların kovuşturma mercileri önüne getirilmesi sağlanarak⁴ kovuşturma evresinin dikkat ve mesaisinin etkin olarak kullanılmasına katkı sağlanmaya çalışılmaktadır.

CMK, soruşturma evresi işlemlerini yerine getirerek kamu davasının açılması sürecini harekete geçirmek üzere iddianame tanzim ve ita görevini Cumhuriyet savcısına tevdi etmiştir⁵. Böyle olmakla birlikte; gerek CMK'nin yürürlüğe girmesinden önce ihdas edilen ve halen yürürlükte bulunan bazı kanunlar gerekse Anayasa, bazı hallerde, soruşturma evresini yürütmek ve/veya bu evreden sonuç çıkarmak görevini tamamen ya da kısmen başka kişi veya heyetlere bırakmıştır. Bu özel durumlar nedeniyle, Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmeyen bir soruşturma sonucunda, yine Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenmeyen ve adına iddianame denemeyecek olan belgelerin hukuki mahiyeti de sorun yaratmaktadır.

Her ne kadar CMK'nin 191/3-b maddesi; "*İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır*" hükmüyle iddianame yerine geçen belgelerin varlığını kabul etmiş ise de yine iddianamenin iadesi kurumunu düzenleyen CMK'nin 174. maddesi, iddianame yerine geçen belgelerin iade edilip edilemeyeceği konusunda bir açıklık öngörmemiştir.

Bkz. DURANOĞLU, Yakup, Soruşturma Evresinde Toplanan Delillerin Değerlendirilmesi ve Kamu Davasının Açılması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 6; YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 475; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 495; Toroslu/Feyzi-oğlu, s. 307; KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ceza Muhakemesi Hukuku), 15. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2010, s. 1284, dn. 10.

³ KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 38, 39.

⁴ PRADEL, Jean, "Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, ISIC Kolokyumlarının Sentez Raporu"; (Çev.) DÖNMEZER, Sulhi, Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, İstanbul, 2000, s. 1.

⁵ TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, 20. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2020, s. 322.

Çalışmamızdaki özel nitelikli ceza yargılamalarından kastedilen doğrudan ceza mahkemelerinde, Yargıtay'da veya Anayasa Mahkemesi'nde (AYM), CMK'de anlatılan iddianame ile değil de özel kanunlarda belirtilen iddianame yerine geçen belgeler ile başlatılan kamu davasının açılması sürecidir.

CMK'nin 174. maddesinde, hangi hallerde iddianamenin iade edileceğinin belirtilmesine rağmen, iddianame yerine geçen belgelerin iade edilebileceğine dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanun koyucunun, iddianamenin iade edilebileceğine yönelik bir niyetinin olması nedeniyle bu hususu kanunla düzenlediği, kanun koyucunun açık iradesini ortaya koyan açık bir düzenleme bulunmaması nedeniyle iddianame yerine geçen belgelerin iadesinin mümkün olmayacağını savunan düşünceler bulunmaktadır⁶.

CMK'nin 170. maddesi, soruşturma evresinde toplanan delillerin, suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe derecesine ulaşmış olması halinde ve diğer şartlar da oluştuğunda Cumhuriyet savcısının bir iddianame tanzim ederek kamu davası açılması sürecini harekete geçirmekle görevli olduğunu emretmekte ise de her türlü kişi ve/veya suç açısından süreç bu şekilde işletilemeyebilmektedir. Yasal düzenlemeler itibarıyla, bazı kişilerin işledikleri kimi suçlar açısından soruşturma yapmak ve kamu adına iddiada bulunmak yetkisi Cumhuriyet savcısına tanınmıştır. Bu kişiler ve bu kişilerin işledikleri kimi suçlar açısından soruşturmayı yürüten mekanizmanın, neticede suçlamaya yönelik olarak hazırladığı belge de CMK açısından iddianame değil, iddianame yerine geçen belge olarak vasıflandırılmaktadır. Ya da yine bu mercilerin vermiş oldukları son soruşturmanın açılmasına gerek olmadığı ya da soruşturma yapılmasına gerek bulunmadığına yönelik belge de bir çeşit kovuşturmayaya yer olmadığı kararı niteliğine sahip olmakla birlikte yine CMK anlamında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı adıyla anılmamaktadır.

"Dava açan belge" ya da "iddianame yerine geçen belgeler" Anayasa'da ya da bazı özel kanunlarda yer almaktadır. Bahsedilen durumlar; Cumhuriyet savcısının dahil olmadığı, kanun (ya da Anayasa) tarafından

⁶ ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 497.

işaret edilen yetkili merciler tarafından soruşturma yapılarak kovuşturma sürecinin harekete geçirildiği istisnai durumlardır. Soruşturma yapmaya yetkili istisnai merciler, soruşturmaya ilişkin CMK'deki düzenlemeleri, uygun düştüğü oranda, uygulayabilmektedir. Hatta bu durum, bazı özel kanunlarda özellikle belirtilmiştir⁷.

CMK'de özel soruşturma usulü bulunmayıp özel soruşturma usulleri Anayasa veya bazı özel kanunlarda yer almaktadır. Özel kanunlarda yer alan "lüzumu muhakeme" kararları ile dava açan ya da iddianame yerine geçen belgelerin öncelikli olarak Cumhuriyet savcısına gönderilmesi, Cumhuriyet savcısına gönderilen bu belgelerin suç ihbarı olarak kabul edilerek bu ihbar doğrultusunda CMK çerçevesinde soruşturma işlemlerinin yürütülerek iddianamenin yine Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenmesi, böylece de hazırlanan bu iddianamenin CMK'nin 170 ve 174. maddeleri çerçevesinde iadesine karar verilebilmesinin sağlanabileceği de ifade edilmektedir⁸.

Bu çalışmamızda, iddianamenin iadesi kurumunun hukuki niteliğine kısaca değinilmeyi müteakip, hukukumuzda yer alan özel soruşturma usulleri ile bu soruşturmalar neticesinde düzenlenen iddianame yerine geçen belgelerin iade edilip edilmeyeceği tartışılacaktır.

I. İDDİANAMENİN İADESİ

A. Tanımı ve Süreç İçindeki Konumu

Yukarıda değinilen amacı çerçevesinde; kovuşturma evresine hazırlık görevi nedeniyle, soruşturma evresinin, araştırma/soruşturma, takip ve ayıklama olarak üç işlevi haiz olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle hukukumuzda; ceza muhakemesi sürecinin soruşturma evresine dayandırıldığını, soruşturma olmaksızın kovuşturma evresinin yü-

⁷ Bkz. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 57/3. Maddesi.

⁸ ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA GEZER, Özge/SAYGILAR KIRIT, Yasemin F./ALAN AKCAN, Esra,/ÖZAYDIN Özdem/ERDEN TÛTÛNCÛ, Efser/ALTINOK VILLEMIN, Derya/TOK, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 621, 622.

rütülemeyeceğini, her soruşturma evresinin ise mutlak suretle kovuşturma evresine aktarılması zorunluluğunun bulunmadığını söylemek mümkündür⁹.

CMK'nin 2. maddesi çerçevesinde soruşturma ve kovuşturma evrelerinin kesin sınırlarla ayrıldığını söylemek mümkündür. Bu iki evrenin kesin sınırlarla ayrılmış olmaları nedeniyle, iddianamenin değerlendirildiği "ara muhakeme dönemi/aşaması"nın soruşturma evresi içerisinde zikredildiği açıktır. İddianamenin değerlendirildiği bu aşamaya üçüncü bir evre demek mümkün değildir¹⁰.

İddianame adı verilen belge, kamu davasını açan değil kamu davasının açılması sürecini harekete geçiren bir belgedir. Bu nedenle; iddianamenin düzenlenerek ilgili mahkemeye teslim edilmesi, kamu davasının açılması için tek başına yeterli değildir. Kamu davasının açılması için ikinci bir işlem olarak iddianameyi teslim alan mahkemenin, açık veya zımni bir şekilde, bu iddianamenin, kamu davasını açmaya ehil olduğunu kabul etmesi gerekmektedir¹¹.

⁹ Yurtcan, s. 475, 476, 509; Yenisey/Nuhoğlu, s. 697; CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2020, s. 626, 627.

¹⁰ "Bu nedenle, delillerin toplanması neticesinde, suç işlendiğine ilişkin yeterli şüpheye ulaşması durumunda, Cumhuriyet savcısının kamu davası açması kanaati ile iddianameyi görevli ve yetkili mahkemeye sunduğu andan itibaren soruşturma evresine ilişkin işlemlerin bitmiş olduğu, bu andan itibaren iddianameyi inceleyen mahkemenin CMK'nin 174. maddesi uyarınca ve bu madde ile sınırlı olarak iddianamenin eksiksiz bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğine ilişkin dosya üzerinden inceleme yaptığı bu ara evreye soruşturma ile kovuşturma evreleri arasındaki üçüncü evre olarak kabul edilmesi gerektiği" ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 529; Öztürk/Tezcan/Erdem/Sırma Gezer/Saygılar Kırt/Alan Akcan/Özaydın/Erden Tütüncü/Altınok Villemin/Tok, s. 601. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 495; Centel/Zafer, s. 624;

"İddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye sunulması ile ara muhakeme döneminin başladığı ve iddianamenin kabulü sonucu kovuşturma evresinin başlamasıyla bu ikinci evrenin sona erdiği" Öztürk/Tezcan/Erdem/Sırma Gezer/Saygılar Kırt/Alan Akcan/Özaydın/Erden Tütüncü/Altınok Villemin/Tok, s. 621 şeklindeki aksi yöndeki görüşlere katılmamaktayız

¹¹ Ünver/Hakeri, s. 529; GÖKCEN, Ahmet/BALCI, Murat/ALŞAHİN, Mehmet Emin/ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Adalet Yayınları, İstanbul, 2020, s. 560.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu (CMUK) döneminde; salt olarak iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye teslim edilmesiyle kamu davasının açılmasının; tam olarak güvence sağlamadığı ve yetersiz soruşturmayla ve gereksiz yere açılan kamu davalarının yargılamaları haddinden fazla uzattığı görülerek bu aksaklıkların önüne geçmek amacıyla CMK'de, iddianamenin, soruşturmayı yürüten mercii dışında başka bir merci tarafından incelenmesi hususu düzenlemiştir¹². Bu düzenlemeyle; ilgili mahkemeye teslim edilen iddianame, görevli ve yetkili mahkeme tarafından değerlendirilmeyi müteakip hüküm ve sonuç doğurabilecektir¹³.

İddianame düzenlenerek ilgili mahkemeye gönderilmesi, kamu davasının açılmasını talep etmek anlamına gelmektedir. Bu talep soruşturma sürecini sona erdirmemektedir. Nasıl soruşturma devam ederken Cumhuriyet savcısı, bazı koruma tedbirlerine karar verilmesi maksadıyla sulh ceza hâkimliğinden talepte bulunduğu, aynı zamanda o soruşturmaya yönelik işlemlerine devam edebiliyorsa, iddianamenin değerlendirilmesi aşamasında da durum bir farklılık arz etmemektedir. Dolayısıyla, iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye sunulması sonrasında soruşturma makamlarının soruşturmaya yönelik işlem tesis etmesinin önünde bir engel bulunmadığı değerlendirilmektedir.

Ara muhakeme aşamasında da Cumhuriyet savcısı soruşturma işlemleri yapabilir, koruma tedbiri kararı verebilir veya koruma tedbirine karar verilmesini talep edebilir. Ara muhakeme aşamasını ceza muhakemesi sürecinde üçüncü bir evre olarak tanımlamak ayrı, bu aşamaya ara muhakeme evresi denmesi ayrı anlamlar ifade etmektedir¹⁴. Ara muhakeme aşamasında soruşturma evresi bitmediği gibi kovuşturma evresi de başlamamıştır. Almanya'da bu aşamaya neredeyse ittifak halinde "ara

¹² Toroslu/Feyzioğlu, s. 324; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 495.

¹³ ÖZEN, Mustafa, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi", Ankara Barosu Dergisi, 2009, Sayı 3, s. 17-28, s. 22.

¹⁴ Bu aşamaya muhakeme evresi denemeyeceği yönündeki gerekçe ve görüş için bakınız MERAKLI, Serkan, "İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, Özel Sayı, İzmir 2014, s. 1597, 1598.

muhakeme evresi” denmekte¹⁵ ise de gerek Türk Ceza Kanunu’ndaki zikredilme şekli ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda “evre” tabirinin kullanıldığı yerler dikkate alındığında, hukukumuzda iddianamenin değerlendirildiği bu aşamayı ayrı ve üçüncü bir evre olarak nitelendirmek mümkün değildir. Çünkü ara muhakeme dönemi üçüncü bir evre olarak kabul edildiğinde, bu aşamada soruşturma işlemlerinden herhangi birini tesis etmek yetkisinin bulunmadığı, kovuşturma yapmak yetkisinin ise başladığını kabul etmek gerekecektir. Ceza muhakemesi hukukumuzda, bir sonraki evrenin başlaması ile bir önceki evreye dönüş mümkün değildir. Ancak ara muhakeme döneminde Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinde sahip olduğu her türlü yetkiyi şartlar elverdiğince kullanabilir. Bu nedenlerle ara muhakeme dönemi üçüncü bir evre değil soruşturma evresinin bir parçasıdır¹⁶.

B. Hukuki Niteliği

İddianamenin mahkemesince kabulü, iddianamenin hüküm ve sonuç doğurmaya ehil ve kamu davası açılması yönünde kurucu bir unsur olduğunu ifade etmektedir¹⁷.

¹⁵ Öztürk/Tezcan/Erdem/Sırma Gezer/Saygılar Kırıt/Alan Akcan/Özaydın/Erden Tütüncü/Altınok Villemin/Tok, s. 601.

Türk hukukunda ise Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 545, Ünver/Hakeri, s. 549 ara muhakeme evresi olarak; Evik, Vesile Sonay, “İddianamenin İadesi”, Sulhi Dönmezer’e Armağan, C. 2, Ankara 2009, s. 814.

YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 571 süreci ara soruşturma aşaması olarak adlandırmaktadır.

Aşamayı orta aşama olarak adlandıran görüş için bkz. Hacıoğlu, Burhan Caner, “1999 CMUK Tasarısında Muhakemenin Yürüyüşüne İlişkin Düzenlenen Ara Soruşturma Devresi (Orta Aşama) Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 1-4, 2002, s. 148, 149

Buna mukabil [Toroslu/Feyzioğlu, s. 306, 327 ve Şahin/Göktürk, I. Cilt, s. 39] süreci soruşturma ve kovuşturma evresi olarak ikiye ayırmakta ve ara muhakeme evresi olarak üçüncü bir evrenin bulunmadığını vurgulamaktadırlar.

¹⁶ Bir evrenin tamamlandıktan sonra tekrar önceki evreye dönmenin mümkün olmadığı yönündeki görüş için bkz. KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ceza Muhakemesi Hukuku), 15. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2006, s. 640.

¹⁷ FEYZİOĞLU, Metin, Meclis Soruşturması, Ankara, Savaş Yayınları, 2006, s. 39.

CMK'ye göre iddianamenin iade edilmesi, bu konuda bir karar verilmesi ile mümkündür. CMK'nin 174. maddesi, bu süreci ve iddianamenin değerlendirilmesi şartlarını düzenlemiştir. İddianamenin kabulünde ise bir karar verilmesi gerekli görülmemiştir. Her ne kadar CMK'nin 191/1. maddesinde “*mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar*” demiş ise de bu hüküm, mahkemenin daha önceden bu konuda bir karar vermiş olmasını gerekli görmemektedir. Uygulamada mahkemeler, tensip tutanağının ilk maddesinde, iddianamenin kabul edildiğini belirtmektedir. Arkasından da duruşma hazırlığı kapsamında yapılması gereken işlemleri sıralamaktadır. Nihayetinde ilk duruşmada da CMK'nin 191/1. maddesi gereğince iddianamenin kabul edildiğini açıklamaktadırlar. Mahkemesince tensip tutanağında iddianamenin kabul edildiği yazılmasa veya iddianamenin kabul edildiğine yönelik başkaca bir karar verilmemiş olsa ve fakat duruşma hazırlığı yapılarak ilk celse açılrsa ve mahkemesince iddianamenin kabul edildiği okunup açıklansa (yani bir nevi iddianamenin kabulü kararı ilk celsede verilmiş olsa) yine aynı fonksiyon gerçekleştirilmiş olacaktır. Zaten sürecin ilk celseye kadar getirilmesi iddianamenin sarahaten değil de zımnen kabul edildiğini göstermektedir. Nitekim Yargıtay, iddianamenin kabulü kararının bulunmamasını değil ilk duruşmada iddianamenin kabul edildiği kararının okunmamasını dikkate almaktadır¹⁸. Dolayısıyla iddianamenin kabulü bir nevi dava şartı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim ara muhakeme dönemi için tanınan onbeş günlük sürenin hareketsiz olarak geçirilmesi de bir zımni kabul olup bu sürenin geçirilmesi halinde de iddianamenin kabul edildiğine dair bir karar verilmesi gerekmemektedir.

İddianamenin değerlendirilmesi aşamasında, değerlendirmeye tabi tutulan hususun iddianame ve bu iddianame ekinde bulunan soruşturma belgelerine ilişkin olduğunun vurgulanması gerekmektedir. Yani iddiaya konu suçun unsurları konusunda bir değerlendirme bulunmamaktadır.

¹⁸ Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 11.04.2007 tarihli, 2007/19665-4552 E. ve K. sayılı kararı. (Yayımlanmamıştır.)

Mercii tarafından karar verilirken, olay bütün boyutlarıyla incelenmemekte ve incelemenin eldeki verilere göre bir kovuşturmayı haklı kılıp kılmayacağı noktasında toplanmaktadır¹⁹.

Görevli ve yetkili mahkeme CMK'nin 174. maddesi çerçevesinde ve bu maddenin tanıdığı onbeş günlük süre içinde iddianameyi değerlendirerek ya iddianamenin kabulüne ya da iadesine karar verecektir²⁰. İddianamenin kabulü kararı ile CMK'nin 175/1. maddesi gereği kamu davası açılmış olacaktır. Cumhuriyet savcısının, iddianamenin iadesi kararına karşı genel hükümler çerçevesinde itiraz hakkı bulunmaktadır. Onbeş günlük değerlendirme süresi içinde, mahkeme tarafından herhangi bir karar verilmemesi halinde, iddianame zımnı olarak kabul edilmiş olacaktır²¹.

C. Görevi ve Amacı

İddianamenin iadesi kurumu, CMK'nin birçok düzenlemesinde olduğu gibi, İHAS'ın ceza yargılamasına yönelik yükümlülüklerinin çok önemli bir kısmını somut hale getirmiştir. Hatta yine önemli bir kısım düzenleme İHAS'ın öngördüğü güvencenin ötesinde bir güvence getirmiştir²².

İHAS'ın 6. maddesindeki "adil yargılanma hakkı"na temas eden iddianamenin iadesi kurumu, aynı zamanda "makul sürede yargılanma hakkı" ve Anayasa'nın 141/4 maddesindeki "davaların mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını isteme hakkı"na da ilişkin olup bu haklar çerçevesinde şüpheli veya sanık hakkındaki iddiaların, mahkeme tarafından makul sürede incelenerek sonuçlandırılması sonucunu doğurmaktadır²³. Makul sürede yargılanmak ancak etkin ve doğru bir soruşturma sonucu sağlanabilir. İşte iddianamenin iadesi, soruşturmanın etkin ve eksiksiz yapılmasını teşvik ve temin fonksiyonu üstlenmektedir. Etkin ve eksiksiz

¹⁹ YENİSEY, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku-Duruşma ve Kanun Yolları, 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 274.

²⁰ Şahin/Göktürk, I. Cilt, s. 118; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 495; Yenisey/Nuhoğlu, s. 697; Centel/Zafer, s. 625.

²¹ Centel/Zafer, s. 629.

²² AYDIN, Murat, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, Cilt X, Sayı 1, 2, s. 367-416, s. 369.

²³ EVİK, Vesile Sonay, "İddianamenin İadesi", Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı, Cilt II, Ankara, 2008, s. 811-829, s. 814.

iddianamenin neleri içereceği de CMK'nin 170 ve 174. maddelerinde belirtilmiştir²⁴.

İddianamenin iadesi kurumundan beklenen ikinci görev ise henüz yeterli içeriğe sahip olmayan iddianame ile kişilere haksız olarak suç isnadını önleyerek kişilerin lekelenmemek hakkının teminini sağlamaktır. İddianamenin kabulüyle birlikte kovuşturma evresi başlayacak ve kişi sanık statüsüne geçecektir. Haksız yere sanık statüsü verilen kişiler açısından telafisi çok zor zararlara sebebiyet vermektedir²⁵. Bu görevin bir yanısı da gerekli yeterliliğe sahip olamadan açılan ve çok zaman beraat ile sonuçlanan davaları engellenmesidir.

Bu çerçevede iddianamenin iadesi kurumunun denetim, koruma ve eleme görevlerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Böylelikle de iddianamenin iadesi kurumunun güvenli ve etkin bir ceza adalet sisteminde ve de dolayısıyla adil yargılanma hakkını güvence altına alınmasına hizmet ettiğini söylemek doğru olacaktır.

Genel itibariyle, "kamu davasının açılması" süreci, "iddianamenin tanzim ve mahkemesine teslimi" ile mahkemesince kendisine sunulan "iddianamenin kabulü kararı" üzerine odaklanmaktadır²⁶. Tekemmül etmiş soruşturma evresinin sonuç çıkarma bölümünde, isnadın iddianame

²⁴ Centel/Zafer, s. 627-629.

²⁵ "4734 sayılı Kamu İhale Kanunu" nun 59/2'nci maddesi gereğince; "Bu Kanun kapsamında yapılan ihalelerden dolayı haklarında birinci fıkra gereğince ceza kovuşturması yapılarak kamu davası açılmasına karar verilenler ve 58inci maddenin ikinci fıkrasında sayılanlar yargılama sonuna kadar Kanun kapsamında yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine katılamaz. Haklarında kamu davası açılmasına karar verilenler, Cumhuriyet Savcılıklarınca sicillerine işlenmek üzere Kamu İhale Kurumuna bildirilir."

"1136 sayılı Avukatlık Kanunu" nun 153/1'inci maddesi gereğince; "Hakkında meslekten çıkarma cezasını gerektirebilecek mahiyette bir işten dolayı kovuşturma yapılmakta olan avukat Disiplin Kurulu kararıyla, tedbir mahiyetinde işten yasaklanabilir"

"657 sayılı Devlet Memurları Kanunu" nun 140'inci maddesi gereğince; "Haklarında mahkemelerce cezai kovuşturma yapılan Devlet memurları da 138inci maddedeki yetkililer tarafından görevden uzaklaştırılabilirler."

"5411 sayılı Bankacılık Kanunu" nun 85/3'üncü maddesi gereğince; "657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48'inci maddesinin (A) fıkrasının (5) numaralı bendinde öngörülen suçlarla ilgili olarak haklarında ceza davası açılan Kurul Başkan ve üyelerinden görevi başında kalması sakıncalı görülenler, Bakanlar Kurulu tarafından tedbiren görevden uzaklaştırılabilir."

²⁶ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, 2010, s. 1257; Aydın, s. 381.

denilen belgede somutlaştırılması ve bu durumun uygunluğunun mahkemesince onaylanması amacı ön plana çıkmaktadır²⁷. Bu sürece ilişkin genel olarak kullanılan terim, “iddianamenin iadesi kurumu” olmakla birlikte Yargıtay, süreci, “iddianamenin değerlendirilmesi” olarak ifade etmektedir²⁸.

İHAM; etkili ve eksiksiz bir soruşturmanın,

- soruşturmanın bağımsız bir organ tarafından, tarafların katılımı sağlanmak suretiyle yürütülmesi,
- eksiksiz ve titiz bir şekilde yapılması,
- kamu denetimine açık olması,
- ihlâlden sorumlu olanların tespit edilmesi ve cezalandırılması konularında sonuca götürebilecek mahiyette olması ile mümkün olabileceğini vurguladıktan sonra “*kamuoyunun güvenini zedelememek ve hukuka aykırı eylemlere göre her türlü hoşgörü ya da suç ortaklığı izleniminden kaçınmak amacıyla soruşturmada gerekli olan sürat ve özen gösterilmelidir*”²⁹ diyerek etkili ve eksiksiz bir soruşturma yapılmasının ve sonuçta belirtilen özellikleri haiz olarak düzenlenen iddianame ile uzun süren yargılamaların sebebiyet verdiği sıkıntılar giderilerek makul sürede yargılanma hakkının korunacağını ve böylece adaletin olması gerektiği şekilde temininin ve hukuka olan inancın muhafazasının sağlanacağını³⁰ belirtmiştir.

İddianamenin iadesi kurumunun bir diğer amacı da şüpheliyi korumaktır. Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinde hem lehe hem de aleyhe delilleri toplamakla görevlidir. İddianamenin değerlendirildiği

²⁷ Centel/Zafer, s. 624, 625.

²⁸ Aydın, s. 381, 382; ERTEM, Burcu, Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi, Yüksek Lisans Tezi Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 182.

²⁹ CENGİZ, Serkan/DEMİRAG, Fahrettin/ERGÜL, Teoman/McBRİDE, Jerem/TEZCAN, Durmuş, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, 2008, s. 154-161, s. 154.

³⁰ YILDIRIM, Akif, Bireysel Başvuruda Ceza Yargılamasını İlgilendiren Kararlar.; EPAMAT Basın Yayın, 2017, Ankara, s. 72; bkz. B.E. Başvurusu (2012/625, 09/01/2014) ve Aycan Yılmaz Başvurusu (2014/10799, 10/03/2015), her iki kararda da makul sürede yargılanma hakkının ihlaline ilişkin Türkiye aleyhine karar verilmiştir.

ara muhakeme döneminde mahkeme elde edilen delillerin yeterli şüphe seviyesine ulaşip ulaşılmadığını inceleyecek ve şüphelinin gereksiz yere sanık sıfatı almasının önüne geçecek bu suretle de şüphelinin kişilik hakları korunmuş olacaktır³¹. Haksız yere bir kişinin sanık sıfatını almasının telafisi güç veya imkânsız problemler doğurabileceği³² izahtan varestedir.

Ara soruşturma döneminin düzenlenmesinden umulan fayda; kovuşturma evresi başlamadan önce, mahkeme huzurunda çıkarılmanın meydana getireceği maddi ve manevi zararların ağırlığının dikkate alınarak, soruşturma mercii dışında bir mercii tarafından bir ayıklama ve denetim yapılarak muhtemel doğacak zararların engellenmesidir. Ara soruşturma dönemi ile şüphelinin hakları ve çıkarları, aleni kovuşturma evresine geçilmeden ve şüpheli sanık sıfatını alarak duruşmaya çıkmasından önce güvence altına alınması sağlanmış ve belki de gereksiz yere kovuşturma başlatılmayarak hakların muhtel olması engellenmiş veya eksik düzenlenen iddianamenin tamamlanması sağlanarak yargılamanın hızlandırılması temin edilmiş olacaktır³³.

Ara soruşturma döneminde, soruşturmanın tam ve anlamına yakışır titizlikte yapıldığı, ceza uyumsuzluğundan sorumlu olanların tespiti ile cezalandırılmasının temini bakımından yargılamayı sonuca götürebilecek nitelikte olup olmadığı, soruşturma makamı dışında bir mercii tarafından denetlenmelidir. Nitekim soruşturma makamı bölünemeyen, bir ve bütün olan tek bir makamdır. Bir savcının bir başka savcının kararını denetlemesi kendi kendini denetlemek anlamına geleceğinden sürecin

³¹ GÜLTEKİN, Özkan, İddianame ve İddianamenin İadesi, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 304.

³² “4734 sayılı Kamu İhale Kanunu”nun 59/2. maddesi gereğince; “Bu Kanun kapsamında yapılan ihalelerden dolayı haklarında birinci fıkra gereğince ceza kovuşturması yapılarak kamu davası açılmasına karar verilenler ve 58 inci maddenin ikinci fıkrasında sayılanlar yargılama sonuna kadar Kanun kapsamında yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine katılamaz. Haklarında kamu davası açılmasına karar verilenler, Cumhuriyet Savcılıklarınca sicillerine işlenmek üzere Kamu ihale Kurumuna bildirilir.”

“1136 sayılı Avukatlık Kanunu”nun 153/1. maddesi gereğince; “Hakkında meslekten çıkarılma cezasını gerektirebilecek mahiyette bir işten dolayı kovuşturma yapılmakta olan avukat Disiplin Kurulu kararıyla, tedbir mahiyetinde işten yasaklanabilir”

Ayrıca burada belirtilemeyecek kadar çok sayıda memurlar açısından hak mahrumiyetine sebep olunabilecektir.

³³ Yurtcan, s. 515 vd.

mantığına uygun düşmeyecektir. Bu nedenle sürecin soruşturma makamı dışında bir mercii tarafından yürütülmesi makuldür.

Bu anlatılanlar ışığında iddianamenin iadesi kurumunun, delilsiz ve dayanaksız iddiaların engellenerek güvence yaratmak amacı bulunduğu da söylemek doğru olacaktır. Nitekim bu düzenlemenin; CMUK döneminde, Cumhuriyet savcılar tarafından herhangi bir delil araştırması yapılmadan, kolluk tarafından hazırlanan soruşturma evrakına göre iddianame düzenlenmesine bir tepki olarak yapıldığı da ifade edilebilecektir. Bu anlayışı gerek CMK'nin 174. maddesine karşılık gelen Hükümet Tasarısının 178. maddesinin gerekçesinde³⁴ gerekse 5353 sayılı Kanun ile CMK'nin 174. maddesini değiştiren 27. maddesinin gerekçesinde görmek mümkündür.

³⁴ Hükümet Tasarısı'nın 178'inci maddesinin gerekçesi şu şekildedir: “Cumhuriyet savcısının iddianamesini vermesi ile kamu davası açılırsa da, isin esasta bir duruşmada çözülebilmesini sağlayacak bir soruşturmada sonra kovuşturma evresine sevk edilmiş olup olmadığını araştırmak üzere hukuk sistemlerinde 173 ve 177'nci maddelerde ve gerekçelerinde açıklanan bir orta aşama kabul edildiği açıklanmıştır. 1412 sayılı Kanun'da 1985 yılında yapılan değişiklikten önce benimsenen ilk soruşturma, bu işlevi yerine getiriyordu. Hâlen temyiz davasının açılmasında, kişisel davada, yargılamanın yenilenmesinde aynı sistem söz konusudur. Mahkeme önüne giden davalarda Türkiye'ye özgü yüksek beraat kararı oranlarının (%30) ortaya koyduğu gerçek, davaların, olgunlaşmadan ve soruşturmada yeterli delil, iz, eser ve emareler toplanmadan, basit şüpheler üzerine açıldığıdır. Tasarı, bu maddesinde iddianamenin iadesi ve 179'uncu maddesinde iddianamenin reddi kurumlarını, bu gerçek dolayısıyla kabul etmiştir. İddianamenin iadesini düzenleyen bu maddeye göre, davaya bakacak olan mahkeme kamu davasının açılması için delillerin yeterli şüpheyi ortaya koymasına karşın, iddianamede bazı fazla önemli olmayan noksanlık saptarsa, örneğin şüphelinin açık kimliğinin belirtilmemesi, uygulanması gereken kanun maddesinin gösterilmemesi, bütün delillerin mahkemeye verilmemiş olması ve benzeri gibi, iddianameyi tamamlaması için Cumhuriyet savcılığına geri verilmesine karar verecektir. Geri verilme nedenleri maddede dokuz ayrı bentte gösterilmiştir. Bunun üzerine Cumhuriyet savcısı eksikleri tamamlayarak aynı iddianameyi veya gerekiyorsa yeniden düzenleyeceği iddianameyi mahkemeye sunacaktır. Amaç, davanın bir duruşmada sonuçlanmasını sağlayacak alt yapıyı oluşturmaktır. Ön ödemeye bağlı bir suç hakkında yanlışlıkla dava açılmış ise, bu da iddianamenin iadesi nedeni sayılmıştır. Cumhuriyet savcısı bu gibi hâllerde dosyayı gerekli kararı vermesi için yetkili mercie gönderecek ve Yargıtay'a kadar gidip de yıllar sonra bozma kararı verilmesini önleyerek davaların önemli surette hızlanmasına katkıda bulunacaktır.” (2020, 7 Nisan) <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm> adresinden alınmıştır.

Bir diğer amacın da fuzuli şekilde kamu davası açılarak muhakeme sürecini yavaşlatan, yanlış ya da eksik düzenlenmiş iddianamelerin ortadan kaldırılmasını sağlamak³⁵ olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak iddianamenin iadesi kurumunun amacının;

- Soruşturma evresinde delillerin hukuka uygun ve sağlıklı bir şekilde toplanarak kovuşturma evresinin mümkün olduğunca kısa tutulup uyumsuzluğun hızlı bir şekilde sonuçlandırılması³⁶,

- CMK'nin kabul ettiği tek celselik yargılama ilkesinin hayata geçirilerek uzun süren ve parçalı yargılamanın sakıncalarının giderilip davanın tek oturumda bitirilmesini sağlayacak altyapının oluşturulması,

- Cumhuriyet savcısını, bütün yönleriyle tekemmül etmiş ve tam bir soruşturma yapmaya zorlayarak ulusal veya uluslararası hukuk kurallarıyla temin edilmeye çalışılan makul sürede yargılanma hakkının ve masumiyet karinesi ile lekelenmeme hakkının sağlanması olduğunu söylemek mümkündür.

II. ÖZEL NİTELİKLİ SORUŞTURMALAR, BU SORUŞTURMALAR SONUCUNDA DÜZENLENEN İDDİANAME VEYA İDDİANAME YERİNE GEÇEN BELGELER VE BU BELGELERİN İADESİ

A. Yüce Divanda Kamu Davası ve İddianame ya da İddianame Yerine Geçen Belgelerin İadesi

1. Genel Olarak

AYM'ye gelen soruşturma belgeleri AYM Başkanı tarafından AyMKYUHK'nin 26. maddesi gereğince bir Raportöre tevdi edilecek ve

³⁵ ERTEN, Burcu, "Ceza Muhakemesi Kanununda İddianamenin İadesi", Hukuk Gündemi, S. 2, Ankara, 2005, s. 71.

³⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 495; ÖZEN, Mustafa, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi (İlkeler, Takdir Yetkisi, İddianamenin İadesi)", Ankara Barosu Dergisi, 2009, Yıl 67, Sayı 3, s. 17-28, s. 22.

Raportörün incelemesi ve hazırlayacağı rapor ile birlikte soruşturma evrakı Yüce Divana³⁷ gönderilecektir. Aynı Kanununun 57/3. maddesi gereğince CMK'deki iddianamenin iadesi sebepleri ve bu sebeplere ek olarak başka esaslı hukuka aykırı hallerin bulunması halinde Yüce Divan tarafından dava açan belge iade edilebilecektir. İddianame yerine geçen bu belgenin incelemesinde esnasında Yüce Divan; tabii olarak hem CMK hem de ilgili Kanun ya da duruma göre Anayasa ve TBMM İç Tüzüğüne dikkate alacaktır. Kanun koyucu Yüce Divana, CMK'nin mahkemelere verdiği yetkiden daha geniş bir şekilde iddianame veya iddianame yerine geçen belgelerin iadesi yetkisini vermiştir. Ancak en yüksek yargı mercii olan Yüce Divanın bu değerlendirmesini dikkatle yerine getirmesi, kovuşturma aşamasında giderilebilecek esaslı olmayan nedenlerle iddianame veya iddianame yerine geçen belgeleri iade etmemesi tercih edilmelidir.

Yüce Divan tarafından iddianame yerine geçen belgelerin iade edilmesi üzerine, bu iddianame yerine geçen belgeyi düzenleyen soruşturma mercilerinin nasıl hareket edeceğine yönelik gerek Anayasa'da gerekse ilgili özel kanunlarda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu nedenlerle Anayasa ve özel kanunların ayrı ayrı ele alınmasında yarar bulunmaktadır.

Yüce Divan, CMK'nin 174. maddesindeki açık düzenleme gereği, suç vasfındaki hatayı ileri sürerek iddianame veya iddianame yerine geçen belgeyi iade edemeyecektir. Yüce Divan görevsiz olduğunu düşünüyorsa görevsizlik kararı verecektir.

Şunu da belirtmekte fayda bulunmaktadır ki Anayasa'nın 148. maddesi gereğince TBMM Başkanı görev suçu nedeniyle Yüce Divanda yargılanacaktır. Ancak ne Anayasa'da ne de TBMM İç Tüzüğünde TBMM Başkanı hakkında kim tarafından ve ne şekilde soruşturma yapılacağı öngörülmediğinden kanaatimizce TBMM Başkanının görev suçu nedeniyle soruşturulması ve kovuşturulması imkânı bulunmamaktadır.

³⁷ KAYA, Kamuran, "6216 Sayılı Kanun Kapsamında Yüce Divan Yargılaması", *İstanbul Barosu Dergisi*, 2012, Cilt 86, Sayı 6, s. 256, Yazar, Yüce Divanın ceza mahkemelerine benzediğini ancak istisnai bir yeri olduğunu vurgulamaktadır.

2. Anayasada Bulunan Özel Soruşturma Usulleri

Yüce Divan sıfatıyla AYM’de ileri sürülen iddia faaliyetlerinde de iddianame yerine geçen belgelerin bulunduğu görülmektedir. Bu iddia faaliyetlerini Anayasa’nın 105, 106. maddeleri gereği ileri sürülen iddia faaliyetleri ve 148. madde gereği ile ileri sürülen iddia faaliyetleri olarak ikiye ayırmak mümkündür. Anayasa’nın 148. maddesi gereği olarak ileri sürülen iddia faaliyeti ya bir iddianameye ya da iddianame yerine geçebilecek bir soruşturma sonucuna bağlı olduğundan bu madde gereği yapılacak olan iddianamenin incelemesi AyMKYUHK’nin 57/3. maddesi gereğince bir özellik arz etmemektedir. Bu belge, iddianame yerine geçen belge olduğundan iddianamede bulunan her türlü özelliği barındırması gerektiği açıktır³⁸. Anayasa’nın 148. maddesi gereği Yüce Divan’a sevk edilecek iddianame veya iddianame türünden belgeler AyMKYUHK’nin 57/3 ve CMK’nin 174. maddesi gereğince iade edilebilecektir. Asıl sorun Anayasa’nın 105 ve 106’ncı maddeleri gereğince Yüce Divana sevk kararı verilen soruşturma raporu konusunda kendini göstermektedir.

Öncelikle; TBMM tarafından Yüce Divana sevk edilen soruşturma raporunun pratikte iade edilebilmesi (çünkü soruşturma raporunun, öncelikle bir komisyon tarafından hazırlandığı, bu raporun TBMM genel kurulunda tartışıldığı, genel kurul görüşmeleri esnasında eksikliklerin giderileceği düşüncesiyle iddianamede bulunması gereken bütün hususları taşıyacağını düşünmekteyiz) pek mümkün görülme de teorik olarak soruşturma raporunun iade edilebilirliğini tartışmakta fayda bulunmaktadır.

Yüce Divan yargılamalarında, iddianame yerine geçen belge olan soruşturma raporu ile TBMM tarafından verilen Yüce Divan’a sevk kararının, Yüce Divan nezdinde mutlak bir karar ve iade edilemezliği düşünüldüğünde, Yasamanın iddiasının mutlaklığı söz konusu olacağından, erkler ayrılığı prensibine aykırı bir durum oluşacaktır. Özellikle ceza yargılamaları bakımından, yasama organının, yasama görevi dışındaki bir nedenle (Türk Milleti adına Anayasa tarafından verilen bir iddia görevini

³⁸ GÜLTEKİN, Özkan, “Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Sıfatıyla Yaptığı Yargılamada İddianamenin İadesi ve İtiraz Kanun Yolu”, Terazi Hukuk Dergisi, 2011, Cilt 6, Sayı 54, s. 15-24, s. 16.

yürütürken), yargı organına karşı bir üstünlüğü söz konusu olamayacağından Yüce Divan'a sunulan iddianame yerine geçen belgenin de mutlak olduğundan bahsetmek mümkün değildir. Zaten Yüce Divan'a sevk kararı, TBMM'nin bir yargısal görevidir. Sevk kararının verilmesi ile birlikte bu yetki kullanılarak tüketilmiştir. Artık tüm yetki Yüce Divan sıfatıyla AYM'dedir. TBMM tarafından kabul edilen ve Yüce Divana sevk edilmesine karar verilen soruşturma raporu bir iddianame, TBMM ise Millet adına bu soruşturmayı yapan savcı konumundadır. Ceza yargılamasının, Devletin en geniş yetki kullandığı bir alana temas etmesi nedeniyle Yüce Divan yargılaması esnasında çıkacak yasal boşluklara özgürlükler açısından yaklaşmak daha doğru olacaktır. İddianamenin iadesi kurumunun, bir yönden, kişi haklarını güvencelemek fonksiyonu bulunması nedeniyle, AYM'nin; Yüce Divan yargılamaları esnasında, bu konuda anayasal bir düzenleme bulunmamasına karşın, özgürlüklerden yana tavır almak zarureti bulunmaktadır. Bu nedenle de AyMKYUHK'nin 57/3. maddesi gereğince iddianame yerine geçen belge olan soruşturma raporunun TBMM'ye iade edilebileceğini düşünüyoruz. Anılan maddedeki açık hüküm nedeniyle iddianame yerine geçen diğer belgelerin iade edilmesi ise zaten Kanun tarafından verilen bir yetkinin kullanılmasından ibarettir³⁹. Bir an için meclis soruşturmasının Anayasal bir mekanizma olduğu; meclis soruşturması usulünün Anayasa'da düzenlendiği; Anayasa'da, Yüce Divan'a sevk edilmesine karar verilen meclis soruşturma raporunun iade edilebileceğine yönelik bir düzenleme bulunmadığı; bu nedenle Yüce Divan'ın soruşturma raporunu iade edemeyeceği; aksi takdirde Meclis iradesinin yok sayılacağı düşünülse bile AyMKYUHK'nin 57/3. maddesinin de Meclis iradesi olduğu; TBMM tarafından her zaman AyMKYUHK'de yapılacak bir düzenlemeyle meclis soruşturması raporlarının iade edilemeyeceğine dair bir düzenleme yapılabileceği hususları birlikte değerlendirildiğinde, Yüce Divan'ın meclis soruşturma raporlarını AyMKYUHK'nin 57/3 ve CMK'nin 174. maddeleri çerçevesinde iade edebilmesi önünde hukuki bir engel bulunmadığı anlaşılmaktadır.

³⁹ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, 2010, s.1284, dn. 10.

AyMKYUHK'nin 66/1. maddesi gereğince Yüce Divan kararları kesin olduğundan ve bu ve benzer konularda herhangi bir itiraz kurumu bulunmadığından Yüce Divan tarafından verilecek bir iddianamenin iadesi (soruşturma raporunun iadesi) kararına itirazın mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

TBMM tarafından Yüce Divan'a sevk edilen soruşturma raporlarının iade edilmesi üzerine ise kanaatimizce Anayasa'nın 105 ve 106. maddeleri gereğince, süreç en başa kadar geri dönecek, yeni bir soruşturma raporu hazırlanacak, bu rapor TBMM Genel Kurulunca görüşülecek ve yeterli çoğunluk sağlanırsa (Anayasa'da bulunan şartlar sağlanırsa) soruşturma raporu AYM'ye sevk edilebilecektir. Elbette burada soruşturma raporunun AYM'ye sevk edilmemesi yönünde bir karar da verilebilir. Bu aşamada, henüz kovuşturma başlamadığından, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının henüz iddia makamı görevi üstlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle soruşturma raporunun AYM tarafından iade edilmesi halinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından iade kararındaki eksikliklerin giderilmesi yani Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının bu aşamada sürece müdahale edebilmesi mümkün görünmemektedir.

3. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunundaki Soruşturma Usulü

AyMKYUHK'nin 16 ve 17. maddeleri ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde, Başkan ve Üyeler hakkında görev suçu ve kişisel suçlar sebebiyle soruşturmanın nasıl yapılacağı düzenlenmiştir.

AYM Başkan ve üyelerinin görev suçlarının soruşturulması ancak Genel Kurulun kararına bağlıdır. Genel Kurul'un soruşturma başlatılması için karar vermesi halinde, AyMKYUHK'nin 16 ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 4/1-f,g,ğ maddeleri gereğince Genel Kurul tarafından üç üye soruşturmayı yürütmekle görevlendirilecektir. Eğer soruşturulacak kişi AYM Başkanı ise bu durumda süreç kıdemli başkanvekili tarafından yürütülecektir.

Soruşturma heyetindeki en kıdemli üye heyet başkanlığı görevini yürütecektir. Bu heyet CMK'nin Cumhuriyet savcısına tanıdığı yetkilerle donatılmıştır (AyMKYUHK'nin 16/5. maddesi).

AyMKYUHK'nin 17/4. maddesi gereğince bu soruşturma heyeti ne ticede ya iddianame düzenleyecek ya da kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verebilecektir. Bu durumda görev suçu söz konusu olduğundan zaten kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı mümkün değildir. Eğer suç şahsi nitelikte bir suç ise ve suç kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilecek türden bir suç ise bu durumda AyMKYUHK'nin 16/5. maddesi hükmü gereği Cumhuriyet savcısının yetkileri ile mücehhez soruşturma heyeti kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı da verebilecektir.

Eğer soruşturma heyeti iddianame düzenler ise bu iddianame⁴⁰; Yüce Divan'da (Yüce Divanda soruşturma yapmakla görevlendirilen soruşturma heyeti üyelerinin bulunamayacağı açıktır) değerlendirilecek ve gerek görülürse AyMKYUHK'nin 57/3. maddesi gereğince iade edilebilecektir⁴¹. Eğer Yüce Divan tarafından iddianame iade edilirse, bu karara karşı bir itiraz düzenlemesi bulunmadığından, iddianame tekrar soruşturma heyetine tevdi edilecektir. Soruşturma heyeti ya iade kararındaki eksiklikleri gidererek yeniden bir iddianame tanzim edecek ya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verecek ya işin görev suçu değil kişisel suç olduğuna kanaat getirerek düzenleyeceği iddianameyi Yargıtay'ın görevli ve yetkili dairesine gönderilmek üzere AYM Başkanına sunacaktır. Eğer şartlar oluşmuş ise yine heyet tarafından kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesi de mümkündür.

Soruşturma heyetinin Yargıtay nezdinde kovuşturmayı tahrik etmek⁴² üzere iddianame tanzim etmesi halinde bu iddianamenin Yargıtay

⁴⁰ ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 323, 324, yazarlara göre bu belge iddianamedir.

⁴¹ KAYA, Mehmet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Soruşturma Evresinde Adil Yargılanma Hakkı, Doktora Tezi, Ankara, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2014, s. 259; KARAKURT, Ahu, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2009, S. 82, s. 1-31, s. 9; Aksi yöndeki görüş için bkz. ÖZEN, Mustafa, "1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Türk Hukuk Dergisi*, Ocak 2018, Sayı 17, s. 23-36, s. 29. (Makaleden sonra Anayasa Mahkemesi Kanununda değişiklik bulunduğu dikkate alındığında bu görüşün de değişebileceği düşünülmektedir.)

⁴² Çok istisnai durumlar (ileride değinilecek İcra İflas Kanunu'ndaki şikâyet usulü) hariç olmak üzere kamu davasının açılması, iddianame veya iddianame yerine geçen

İlgili dairesince iade edilip edilmeyeceği de bir tartışma konusudur. Kanaatimizce Yargıtay'ın ilgili dairesi de CMK'nin 174. maddesi çerçevesinde iddianameyi iade edebilecektir. Bu iade kararına karşı itirazın mümkün olup olmadığı aşağıda tartışılmıştır.

4. Danıştay Kanununda Bulunan Özel Soruşturma Usulü

Danıştay Kanununun⁴³ 76/1. maddesi gereğince; Danıştay Başkanı veya üyeleri hakkında ihbar veya şikâyet söz konusu olursa, Danıştay Başkanı tarafından, ihbar veya şikâyet Danıştay Başkanı hakkında olursa Başkanlık Kurulu tarafından, bir daire başkanı ve iki üyeden oluşan bir soruşturma kurulu seçilir.

Danıştay Kanununun 81. maddesi soruşturma kurulunu CMUK (CMK'nin)'un sorgu hâkimine verdiği yetkilerle mücehhez kılmıştır. Sorgu hâkimliği kurumu kalmadığından bu yetkiyi sulh ceza hâkimi olarak kabul etmek mümkündür. Anılan kurula verilen bu yasal yetki nedeniyle ve görevin niteliği de dikkate alındığında, bu kurulun delilleri değerlendirmek yetkisi bulunduğu tartışmasızdır. Bu yetki sayesinde kurul, soruşturulan eylemin suç oluşturup oluşturmadığını, toplanan delillerin son soruşturma açılması için yeterli şüpheyi içerip içermediğini, ancak elde edilen delilleri bir değerlendirmeye tabi tutarak yapabilirler.

Danıştay Kanununun 76/3. maddesi gereğince bu kurul soruşturmayı tamamladığında, düzenleyeceği fezlekeyi Danıştay Başkanı'na, soruşturma Danıştay Başkanı hakkındaysa başkanvekiline teslim edecektir. Başkanlık fezlekeyi ve soruşturma dosyasını Danıştay üyesi hakkında nihai kararı vermeye yetkili merci olan İdari İşler Kurulu Başkanlığına ulaştır-

belgelerin kabulü ile mümkün olduğundan, kanaatimizce, gerek Cumhuriyet savcısının gerekse iddianame yerine geçen belgeleri düzenlemekle yetkili mercilerin, hazırladıkları iddianame veya iddianame yerine geçen belgeleri görevli ve yetkili mahkemelere göndermeleri tek başına kamu davasını açmaya ehil işlemler değildir. Bu durumda; iddianame veya iddianame yerine geçen belgelerin görevli ve yetkili mahkemelere gönderilmesi, ancak kovuşturma sürecini tahrik edebilmek kabiliyetindedir. Bu nedenle bu çalışmamızda; yetkili mercilerin düzenlediği iddianame veya iddianame yerine geçen belgeleri görevli ve yetkili mahkemelere göndermesi işlemini, "kamu davasının açılması sürecinin tahriki" olarak vasıflandırmayı özellikle tercih ettik.

⁴³ 6/1/1982 tarihli 2575 sayılı Kanun, R. Gazete: Tarih: 20/1/1982, Sayı: 17580

tırır. İdari İşler Kurulu, kovuşturma açılmasına (son soruşturmanın açılması) ya da kovuşturmaya yer olmadığına (yargılamanın men-i) karar vererek kararlar ilgisine tebliğ edilir. Kovuşturmama kararı kendiliğinden, kovuşturma açılmasına yönelik karar ise itiraz üzerine, İdari İşler Kurulu üyelerinin katılmadığı Genel Kurula gönderilir. Kovuşturma açılması kararı, Genel Kurul tarafından onanarak ya da itiraz olunmamak suretiyle kesinleşince, soruşturma dosyası, Danıştay Başkanı veya vekili tarafından Cumhuriyet Başsavcısına gönderilir.

Süreç içinde, gerek İdari İşler Kurulunun gerekse itiraz mercii olan Danıştay Genel Kurulunun, bir karar vermek üzere yaptıkları faaliyetlerin tamamı da delil değerlendirmesidir. Süreçte görevli her üye, birbirinden bağımsız olarak, toplanan her türlü delili, kovuşturma evresindeki hâkimin delil değerlendirmesi hassasiyeti ile yapması bir zarurettir.

Kovuşturma açılması kararı aslında bir iddianamedir. Kanunda bu Cumhuriyet Başsavcısı'nın hangi Başsavcılık olduğu açık olmamakla birlikte Anayasa'nın 148 ve AyMKYUHK'nin 57/6. maddesi gereğince bu Cumhuriyet Başsavcısı'nın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı olduğu değerlendirilmektedir⁴⁴. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının yapacağı tek şey ise bu dosyayı AYM'ye iletmek olacaktır. Yoksa Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı yeniden bir iddianame hazırlamayacaktır.

Bu halde iddianame⁴⁵, Yüce Divan tarafından değerlendirilecek ve iade edilirse süreç Danıştay Kanununun 76. maddesinden itibaren yeniden başlayacaktır. Yani soruşturma kurulu iade kararındaki eksiklikleri gidererek fezlekeyle soruşturma dosyasını İdari İşler Kuruluna gönderecek, süreç yukarıda belirtilen sırada yeniden işletilecektir. Danıştay İdari İşler Kurulu ile Genel Kurul, ilk kararları gibi karar verebileceği gibi başka kararlar da verebilecektir.

⁴⁴ Buradaki karışıklığın Danıştay Kanununun 1982 Anayasasından önce çıkarılması ve Danıştay Kanununun ilk halinde görev suçları nedeniyle yargılama görevinin Yargıtay'a verilmesi ve fakat Milli Güvenlik Konseyi tarafından Anayasa'da bu görevin Yüce Divana tevdi edilmesi olarak açıklanmaktadır. YANIK, Murat, Yüce Divan, Derin Yayınları, İstanbul, 2018, s. 179.

⁴⁵ Özen, 1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 31; Kaya, s. 257.

5. Yargıtay Kanununda Bulunan Özel Soruşturma Usulü

Yargıtay Başkan ve üyelerinin görev suçları nedeniyle soruşturma Yargıtay Kanununun⁴⁶ 46. maddesinde düzenlenmiştir. Yargıtay Başkan ve üyelerinin görev suçları nedeniyle soruşturma yapılabilmesi yerleşik bir kurum olan Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunun kararına tabidir.

Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulu yaptığı inceleme neticesinde soruşturma yapılmasına gerek duymazsa kesin bir karar olan dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verir. Soruşturma yapılmasına gerek duyulursa şüphe altındaki üyeden daha kıdemli, eşit kıdemde ya da en kıdemli ceza dairesi başkanlarından biri soruşturma yapmakla görevlendirilir.

Soruşturma yapacak olan Daire Başkanı koruma tedbirlerine karar vermeye ilave olarak (Birinci Başkanlık Kurulu'nun onayını almak şartıyla) Cumhuriyet savcısının yetkileri ile donatılmıştır⁴⁷.

Soruşturmayı tamamlayan Daire Başkanı dosyayı Birinci Başkanlık Kuruluna teslim eder. Birinci Başkanlık Kurulu, Daire Başkanına ilave soruşturma yaptırabilir. Soruşturma evrakı çerçevesinde Birinci Başkanlık Kurulu kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verip kesin bir şekilde soruşturmayı sonlandırabilir. Bu karara karşı herhangi bir kanun yolu bulunmamaktadır⁴⁸. Birinci Başkanlık Kurulu, üyenin Yüce Divan'a sevk edilmesi gerektiği kanaatindeyse kovuşturma açılmasına karar vererek dosyayı AYM'ye gönderecektir.

Yüce Divan bu iddianameyi⁴⁹ inceleyerek iade edebilir. Bu durumda yukarıda bahsedildiği şekilde süreç tekrar başlayacaktır.

Danıştay tarafından yapılan soruşturma bahsinde anlatıldığı üzere, soruşturma yapmak ve bu soruşturmayı AYM önüne taşımakla görevli her kurul veya üye, delil değerlendirmek yetkisini taşımaktadır.

⁴⁶ 4/2/1983 tarihli 2797 sayılı Kanun, R. Gazete: Tarih: 8/2/1983, Sayı: 17953

⁴⁷ CİN, Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Palet Yayınları, Konya, 2015, s. 134.

⁴⁸ ÖZTÜRK, Bahri, (1995), "Bir Ceza Mahkemesi Olarak Anayasa Mahkemesi "Yüce Divan"", Anayasa Yargısı, Ankara, Sayı 12, s. 96.

⁴⁹ Özen, 1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri, 31; Kaya 2014:258, 259.

6. Sayıştay Kanununda Bulunan Özel Soruşturma Usulü

Sayıştay Başkan veya üyelerinden biri hakkında görev suçu nedeniyle ihbar veya şikâyet vuku bulduğunda Sayıştay Kanununun⁵⁰ 66. maddesi gereğince Sayıştay Genel Kurulu tarafından üç daire başkanı ve iki üyeden oluşan bir soruşturma heyeti seçilir. Heyet tarafından yapılacak soruşturma neticesinde hazırlanacak rapor ve diğer belgeler kovuşturma izni konusunda karar vermeye yetkili olan Daireler Kuruluna verilir. Daireler Kurulunun vereceği her türlü karar itiraza tabi olup itiraz Genel Kurulda görüşülerek üçte iki nitelikte bir karar nisabı ile itiraz hakkında bir karar verilir.

Neticede Yüce Divan'a sevk kararı alındığında soruşturma heyeti tarafından hazırlanan ve Daireler Kurulunda son hali verilen rapor iddianame yerine geçen belgedir. Eğer Daireler Kurulu kovuşturamama yönünde bir karar verdiyse ve bu karar Genel Kurulda kaldırıldıysa Genel Kurul tarafından son hali verilen soruşturma raporu artık iddianame yerine geçen belge⁵¹ olacaktır. Bu belge Yüce Divan'da değerlendirilerek iade edilebilir. İade kararı verildiğinde süreç yukarıda anlatıldığı şekilde tekrarlanacaktır.

Soruşturma yapmakla görevli kurul veya üyelerin delilleri değerlendirmesi yetkileri, Danıştay veya Yargıtay bahsinde anlattığımız hususlarla bir farklılık içermemektedir.

7. Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanununda Bulunan Özel Soruşturma Usulü

Hâkimler ve Savcılar Kurulunun seçilmiş üyeleri (Başkan Adalet Bakanı olduğundan kanun kapsamında değildir) bakımından kişisel veya görev suçları açısından Hâkimler ve Savcılar Kanununda⁵² izin kurumu düzenlenmiştir. Hâkimler ve Savcılar Genel Kurulu tarafından verilen netice izin soruşturma iznidir. Neticede Yüce Divan'a sevk yönünde bir karar verildiğinde iddianame Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından

⁵⁰ 3/12/2010 tarihli 6085 sayılı Kanun, R. Gazete: Tarih: 19/12/2010, Sayı: 27790.

⁵¹ Kaya, s. 259; Özen, 1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 31.

⁵² 24/2/19832802 sayılı Kanun, R. Gazete: Tarih: 26/2/1983, Sayı: 17971.

Yargıtay Kanununun 46/6. maddesi doğrultusunda hazırlanarak Yüce Divan'a sevk edilecektir. Bu durumda Yüce Divan tarafından iddianamenin değerlendirilmesi AyMKYUHK'nin 57/3. maddesi çerçevesinde yapılabilecektir.

8. Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanları Hakkında Yürütülecek Özel Soruşturma Usulü

Anayasanın 148 ve 11/2/2014 tarihli 6519 sayılı Kanunun 61. maddesi ile 353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 15/A maddesi olarak yapılan yasal düzenleme gereği Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanının görev suçları nedeniyle yargılanmaları Yüce Divan'da yapılmaktaydı. Anılan düzenleme gereği yapılacak ön inceleme sonucunda soruşturma izni verilmesine karar verilmesi halinde, bu izne karşı Cumhurbaşkanlığı'na yapılacak itiraz konusunda veya verilecek kovuşturmayaya yer olmadığı kararına karşı itiraz mekanizmasına yönelik düzenlemeler AYM tarafından iptal edildiğinden⁵³ bu Kanun hükümleri uygulanamaz hale gelmişti. Dolayısıyla Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanlarının görev suçları nedeniyle yargılanmaları bu Kanun hükmü itibarıyla mümkün değildi. Ancak Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanlarının, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun 3. maddesindeki genel hükümlere tabi oldukları söylenebilecek ise de bu durum Anayasa'ya aykırılık oluşturmaktaydı.

Bu eksiklik 24/06/2021 tarih ve 7329 sayılı Kanunun ile 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'na⁵⁴ eklenen Ek-16. madde ile giderilmiş ve Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanları hakkında soruşturma ve kovuşturmanın nasıl yürütüleceği netlik kazanmıştır. Anılan düzenleme itibarıyla Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanlarının askeri suçlarının izne tabi olduğu ve soruşturma izninin Cumhurbaşkanlığı tarafından verileceği, soruşturma izni verilmesi halinde soruşturmanın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından yapılacağı, iddianame düzenlenerek kamu

⁵³ Anayasa Mahkemesi'nin 14/1/2015 tarih ve 2014/89 E. ve 2015/3 K. sayılı Kararı

⁵⁴ 22/5/1930 tarih ve 1632 sayılı Kanun, 15/6/1930 tarih ve 1520 Sayılı R. Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

davasası açılması halinde kovuşturmanın Yüce Divan sıfatıyla AYM'de yürütüleceği hüküm altına alınmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından bir iddianame düzenlendiğinde, iddianamenin değerlendirilmesi, AyMKYUHK'nin 57/3. maddesi çerçevesinde yapılabilecektir. Bu düzenleme ile 24/06/2021 tarih ve 7329 sayılı Kanunun 18. maddesi ile 353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu yürürlükten kaldırıldığından, yukarıda belirtilen Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanlarının görev suçları nedeniyle yargılanmaları önündeki hukuki engel ortadan kaldırılmıştır.

B. Siyasi Parti Kapatma Davası ve İddianamenin İadesi

Siyasi parti kapatma davaları, kapatma davası sürecini harekete geçiren Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının bir iddianamesine bağlı olduğundan, siyasi parti kapatma davasını harekete geçirmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından AYM'ye gönderilen iddianameler Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un (AyMKYUHK) 57/3. maddesi kapsamında olduğundan bu iddianamelerin anılan madde çerçevesinde iade edilmesi takdiri ve değerlendirmesi AYM'nin yetkisindedir.

Siyasi partilerin kuruluşu ve siyasi partileri uyması gereken kurallar Anayasa'nın 68 ve 69. maddelerinde düzenlenmiştir. Anayasa'nın 69/4. maddesi gereğince siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine (Anayasa'daki hüküm bu olmakla birlikte bu ifadeyi düzenleyeceği iddianameyle şeklinde okumak gerekmektedir.) AYM tarafından kesin hükme bağlanmaktadır.

AyMKYUHK'nun 52. maddesinde de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından düzenlenen iddianamenin kabulü üzerine AYM'nin, Anayasanın 69. maddesinde sayılan durumlar nedeniyle siyasi partilerin, kapatılmasına ya da iddia konusu fiillerin ağırlığına göre Devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceği düzenlenmiştir.

Gerek Anayasa'nın 69 gerekse AyMKYUHK'nun 52 ve Yargıtay Kanununun 27/1-(6). maddelerinde yer bulan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından siyasi partilerin kapatılması hakkında açılan dava ifadesinden Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından AYM'ye sevk edilen

siyasi parti kapatma talepli iddianame anlaşılmalıdır. Yoksa daha önceden de değinildiği üzere iddianamelerin tek başına ve doğrudan dava açmak kabiliyeti bulunmamaktadır. Aksi takdirde AyMKYUHK'nun 57/3. maddesindeki *“iddianame ve iddianame yerine geçen belgelerin iadesi”* ve 52/2. maddesindeki *“5271 sayılı Kanunun davanın mahiyetine uygun hükümleri uygulanmak suretiyle”* hükümlerinin bir anlamı kalmamaktadır.

Anlatılanlar çerçevesinde siyasi parti kapatma davası süreci, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından düzenlenen bir iddianame ile harekete geçirilmekte ve bu iddianame AYM tarafından incelenerek kabulüne veya reddine karar verilebilmektedir.

AYM'nin 31.03.2021 tarih ve 2021/1 (Siyasi Parti Kapatma) E. ve 2021/1 K. sayılı kararında da bu husus işlenmiş ve CMK'nin 170, 174, Anayasa'nın 68 ve 69. maddeleri çerçevesinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 17/3/2021 tarih ve 36321649/2021/1 sayılı iddianamesini iade etmiştir.

AYM anılan kararında *“...eylemlerine yer verilerek haklarında yasaklılık kararı verilmesi istenilen kişiler ile eylemlerine yer verilmekle birlikte haklarında yasaklılık kararı verilmesi istenilmeyen kişilerin; kimliklerinin, kendilerine isnat edilen bazı eylemlerin, bu eylemlerin tarihlerinin, bu eylem tarihlerinde Partideki görevlerinin, açıkça belirtilmediği, “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne” aykırı olduğu ileri sürülen, ancak soruşturma ve kovuşturma konusu olması dışında bir gerekçeye yer verilmeyen eylemler ile Partinin bu eylemlerin odağı haline gelmesi arasındaki ilişkinin kurulmadığı”* sonucuna vararak CMK'nin 170/3, 4 ve 174. maddeleri uyarınca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 17/3/2021 tarih ve 36321649/2021/1 sayılı iddianamesinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar vermiştir. Ancak bu kararında AYM'nin AyMKYUHK'nun 57/3. maddesine neden hiç değinmediği anlaşılmalıdır.

C. Yargıtay ve Genel Mahkemelere Sunulan İddianame Yerine Geçen Belgeler ve Bu Belgelerin İadesi

1. Genel Olarak

Yukarıda sayılan özel Kanunlar gereği, bu Kanunlara tabi kişilerin şahsi suçlarının yargılanması Yargıtay'ın ilgili Ceza Dairesinde yapılaca-

ğundan, Yargıtay'a gönderilen ve yukarıda bahsedilen Kanunlarda belirtilen iddianame yerine geçen belgeler hakkında Yargıtay'ın iade kararı verebilmesinin mümkün olduğu⁵⁵, bu durumda Yargıtay'ın CMK'nin 174. maddesi çerçevesinde hareket edebileceği değerlendirilmektedir. Yargıtay'ın, kendisine yukarıda değinilen özel Kanunlar gereği gönderilen iddianame yerine geçen belgeleri iade etmesi halinde, bu karara karşı teknik anlamda itiraz edilebilmesi mümkündür⁵⁶. İddianame yerine geçen belgelerin iadesi kararı üzerine, soruşturma evrakı tekrar ilgili kuruma gönderilecek ve eksikliğin tamamlanması istenecektir. Özel kanundaki hükümlere göre yapılacak yeni soruşturma sonucunda kişisel suç nedeniyle ilgilisinin yargılanması maksadıyla yetkili mercii tarafından soruşturma belgeleri tekrar Yargıtay'a gönderilebileceği gibi yetkili kurullarca kovuşturamama kararı da verilebilecektir.

Gerek Yargıtay'da gerekse genel mahkemelerde iddianame yerine geçen belgelerle kamu davasının açılması sürecinin tahriki CMUK döneminden kalma Kanun uygulamaları olmakla birlikte CMK'de bu konuda düzenleme bulunmaktadır. Nitekim CMK'nin 191/3-b maddesinde iddianame yerine geçen belgelerin okunmasından bahsedilmektedir.

Yargıtay bahsinde değinildiği üzere, nasıl Yargıtay tarafından iddianame yerine geçen belgelerin iadesi mümkün (Yargıtay'ın iddianame yerine geçen belgelerin iade edilemeyeceğine yönelik görüşü de bulunmakla birlikte⁵⁷ Yargıtay'ın bizatihi iddianame yerine geçen belgeyi iade ettiği de vakiadır⁵⁸) ise genel ceza mahkemelerinde de (İcra İflas Kanunundaki düzenleme hariç) iddianame yerine geçen belgelerin iadesi

⁵⁵ (Bu konuda bir yasal düzenleme bulunmadığını belirten ve uygulamada iddianame yerine geçen belgelerin iade edildiğine ilişkin görüş için bkz. Centel/Zafer, s. 630 ve dn. 44-Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 12.05.2010 tarih ve D. İş-39/39 sayılı kararı.); Karakurt, s. 73; Özen, 1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 23.

⁵⁶ Teknik olarak itiraz mümkün ise de bu itirazın kim tarafında yapılacağı açık olmadığından pratik olarak itirazın mümkün olmadığı düşünülmektedir.

⁵⁷ Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 08.06.2006 tarih ve 2006/4657 E. ve 2006/5120 K. sayılı kararı için bkz. Gültekin, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Sıfatıyla Yaptığı Yargılamada İddianamenin İadesi ve İtiraz Kanun Yolu, s. 111 vd; BİRTEK, Fatih, Ceza Muhakemesinde İkrar, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 231.

⁵⁸ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 12.05.2010 tarih ve D. İş-39/39 sayılı kararı. Centel/Zafer, s. 630 ve dn. 44.

mümkündür. Genel ceza mahkemelerinde kamu davasının açılması sürecini tahrik anlamında karşılaşılabilecek örnekler 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun⁵⁹ 53, İcra İflas Kanununun⁶⁰ 349 ve Karayolları Trafik Kanununun⁶¹ 114. maddesindeki düzenlemedir. Bu düzenlemelerden İcra İflas Kanununun 349. maddesindeki şikâyet usulünde iddianamenin iadesi kurumu görülmemektedir.

2. Yükseköğretim Kanunundaki Lüzum-u Muhakeme ve Men-i Muhakeme Kararları

AY'ın 128. maddesinde kamu hizmetlerinin yürütülmesinde görevli memurların hak ve yükümlülüklerinden bahsedildikten sonra 129. maddesinde, istisnaları hariç olmak üzere, memurların ve diğer kamu görevlilerinin görevleri hakkında işledikleri suçların soruşturulmasının, yetkili merciin iznine tabi olduğu vurgulanmıştır⁶². Kamu görevlilerinin yargılanması konusundaki temel Kanun 4483 sayılı Kanun olmakla birlikte, mesleki nitelikleri çerçevesinde diğer bazı kamu görevlileri hakkında kendi özel kanunlarında özel izin kurumları düzenlenmiştir⁶³. Bu çerçevede, 2547 sayılı Kanuna tabi kamu görevlilerinin soruşturulması da bazı özel düzenlemeler içermektedir.

Yükseköğretim Kanununun 53. maddesi, yükseköğretim kurumları, yükseköğretim üst kuruluşları ve bunlara bağlı kuruluşlarında çalışan kamu görevlileri hakkında yapılacak olan ceza takibatını “*fezleke hazırlama ve yetkili kurul tarafından karara bağlanma olma*” şeklinde iki adımda yerine getirmektedir. Adı geçen kanunda bu aşamalar ilk soruşturma ve

⁵⁹ 4/11/1981 tarihli 2547 sayılı Kanun, R. Gazete: Tarih: 6/11/1981, Sayı: 17506

⁶⁰ 9/6/1932 tarihli 2004 sayılı Kanun, R. Gazete: Tarih: 19/6/1932, Sayı: 2128.

⁶¹ 13/10/1983 tarihli 2918 sayılı Kanun, R. Gazete: Tarih: 18/10/1983, Sayı: 18195

⁶² DUMAN, Bahattin, Yükseköğretim Ceza ve Disiplin Soruşturması, Seçkin yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, 2021, s. 39, 42, 43.

⁶³ Örnek olarak 1632 sayılı Askeri Ceza Kanununda asker kişiler hakkındaki soruşturma izni özel olarak düzenlenmekle birlikte bu Kanunda bulunmayan hususlar yönünden 4483 sayılı Kanuna genel bir atıf bulunmaktadır. Yine 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile 1512 sayılı Noterler Kanununda da özel düzenlemeler bulunmaktadır.

son soruşturma olarak ifade edilmiştir olup son soruşturma aşaması Cumhuriyet savcısının yaptığı soruşturma niteliğindedir⁶⁴.

Öncelikle kimlerin Yükseköğretim Kanununun 53. maddesi kapsamında olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. 53. madde metni incelendiğinde;

- üst kuruluşların başkan ve üyeleri,
- yükseköğretim kurumlarının idarecileri,
- kadrolu ya da sözleşmeli olarak çalışan öğretim elemanları ile
- Yükseköğretim kurul veya kuruluşlarında 657 sayılı Devlet Me-

murları Kanunu'na tâbi olarak göre yapan memurlar, Kanunun 53. maddesi kapsamında oldukları görülecektir⁶⁵. Yine 02.12.2016 tarih ve 6764 sayılı Kanununla 2547 sayılı kanunun 53/1-(a) maddesinin değiştirilmesi

⁶⁴ Duman, 97; MESÇİ, Hatice/AYDIN, Vahdettin, "Yükseköğretim Kurumlarında Çalışan Kamu Görevlilerinin Ceza Soruşturma Usûlü". Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, Cilt 7, Sayı 2, s. 1-91, s. 8.

⁶⁵ Duman, 100; YILMAZ, Dilşat, "Yükseköğretim Personeli Ceza Soruşturması, Yasal Eksiklikler ve Çözüm Önerileri", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, Sayı:1-2, Erzincan, 2013, s. 102, 103.

"... Üniversitesi Rektörlüğü Özel Güvenlik Müdürlüğünde güvenlik görevlisi olan sanığın savunmasında, 657 Sayılı Devlet Memurları yasasına tâbi olarak çalıştığını belirtmiş bulunması karşısında; bu husus bağlı bulunduğu kurumdan da sorularak belgelendirildikten sonra görev yaptığı sırada suç işleyen sanık hakkında 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasasının 53/C madde ve fıkrası uyarınca soruşturma yapılması gerektiği ..." Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 20.10.2001 tarih ve 2001/12308 E. ve 2001/13227 K. sayılı kararı. (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 10.10.2021)

"...Üniversitesinde ... hukuk müşaviri olarak görev yapan ve aynı zamanda avukat olan sanık hakkında ... 2547 sayılı kanunun 53 ve 1136 sayılı kanunun 58-59. maddelerine göre iki ayrı özel soruşturma usulü bulunduğu, bunlardan idarenin kendi içinde yürütülüp sonuçlandırılacak olması nedeniyle sanığın daha lehine olduğu değerlendirilen 2547 sayılı kanun hükümleri uyarınca son soruşturmanın açılıp açılmaması konusunda bir karar verilmek üzere dosyanın yetkili merciye gönderilmesi gerektiği..." Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 27.06.2016 tarih ve 2014/6049 E. ve 2016/6864 K. sayılı kararı. (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 10.10.2021)

Görüleceği üzere 2547 sayılı Kanun kapsamındaki kamu görevlisi tanımı oldukça geniş yorumlanmaktadır.

İşçilerin durumu için bkz. Danıştay 1. Dairesi'nin 04.04.2017 tarih ve E:2017/565, K:2017/571 sayılı kararı, (Yayımlanmamıştır.) Danıştay 1. Dairesi'nin 14.03.2017 tarih ve E:2016/2389, K:2017/399 sayılı kararı, (Yayımlanmamıştır.)

Vakıf yükseköğretim kurumlarında görevli personel açısından değerlendirme için bkz. ZAFER, Hamide, "Ceza Hukuku Uygulamasında Kamu Görevlisi", Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:IX, Sayı:2, İstanbul, 2012, s. 213-226.

sonucu vakıf üniversitelerinin personeli de (değişiklik ile özel bir hüküm içermemesi nedeniyle mütevellî heyeti başkan ve üyeleri hariç) 2547 sayılı Kanun kapsamına alınmış ve bu durum “ayrıcalıklı pozisyon sağlaması” gerekçesiyle eleştirilmiştir⁶⁶.

Yükseköğretim Kanununun 53. maddesinin metninden de anlaşılacağı üzere Kanunun konu yönünden “görev dolayısıyla” ya da “görevin icrası sırasında işlenen suçlar”ı kapsamına aldığı anlaşılmaktadır⁶⁷.

Ön incelemeyi, Yükseköğretim Kanununun 53/1-c-(1). maddesi gereğince, Yükseköğretim Kurulu Başkanı veya diğer disiplin amirleri bizzat yürütebilecekleri gibi uygun sayıda görevlendirecekleri bir heyete de yaptırabilirler⁶⁸. Görevlendirme esnasında dikkat edilecek önemli bir husus, soruşturmacının, soruşturulacak personelden, akademik yönden daha kıdemli olması zaruretidir. Kanunda bir açıklık bulunmamakla birlikte görev unvanı bakımından da bu hassasiyete dikkat etmek gerekecektir. Örneğin akademik unvanındaki kriter yanında bir daire başkanının ön incelemesi yine en az bir daire başkanı tarafından yapılmalıdır. Yine 4483 sayılı Kanunda ön incelemenin kurum içinden yapılacağı dü-

⁶⁶ Mesci/Aydın, s. 17.

⁶⁷ “Şüphelilere isnat edilen suç, ...promosyon bedelinin, ... Üniversitesi Vakfına bağış olarak kabul edilmesine ilişkin olduğu, ... suçun, ... öğretim üyeliği sıfatlarından kaynaklanmadığı ve görevleri dolayısıyla ya da bu görevlerini yaptıkları sırada işlenmediği, suç hakkında 2547 sayılı Kanunun ilgili maddesi kapsamında ceza soruşturması yapılamayacağı ve men-i muhakemei veya lüzum-u muhakeme yolunda bir karar alınmayacağı...” Danıştay 1. Dairesinin 06.12.2011 tarih ve 2011/1781 E. ve 2011/1940 K. sayılı kararı. (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 06.10.2021)

“... suçların Spor Kulübü Derneği işleriyle ilgili olduğu, ... memur olmaları sıfatlarından doğan ve görevleri dolayısıyla ya da görevlerini yaptıkları sırada işlenen suçlardan olmadığından, ... şüpheliler hakkında yasal takibatın genel hükümlere göre Cumhuriyet savcılığınca yapılması gerektiğine...” Danıştay 1. Dairesininin 07.12.2012 tarihli ve 2010/1638 E. ve 2010/1901 K. sayılı kararı. (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 05.07.2021)

⁶⁸ PINAR, İbrahim, 4483 Sayılı Kanuna göre Memur Suçlarında İdari ve Adli Soruşturma Usulleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 434; ÜNLÜ, Ahmet Hamdi, “Üniversite Personelinin Göreve İlişkin Suçlarının Kuvuşturulması”, Danıştay Dergisi, Yıl:14, Sayı: 52-53, Ankara, 1984, s. 25.

“Soruşturma açmaya yetkili merci ile ceza vermeye yetkili merciin aynı olması ya da soruşturma açmaya yetkili merciin son soruşturma kurulunda yer alması gibi nedenlerle kimi zaman soruşturmacı tayini zorunlu hale gelmektedir. Aksi takdirde soruşturma açmaya yetkili merciin objektif ve tarafsız olmadığı ileri sürülebilir. Soruşturmacının tarafsızlığı kadar soruşturma açan kişinin de tarafsız ve objektif olması gerekmektedir.” Mesci/Aydın, s. 36.

zenlemesinin Yükseköğretim Kanununun 53. maddesinde bulunmaması yanında aynı hususiyetin Yükseköğretim Kanununun için de uygulanması gerektiği değerlendirilmektedir.

Ön inceleme için görevlendirilen personelin tarafsız ve objektif olması ve bu şartları sağlayabilecek personel arasından seçilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle görevlendirilecek personelin soruşturmayla herhangi bir ilgisinin bulunmaması (akrabalık, halef-selef, eylemin mağduru vb.) önemli bir husustur. Burada bir kriter olarak hâkimin davaya bakamama ve reddi sebepleri tatbik edilebilir⁶⁹. Sadece ön inceleme yapacak heyetin değil aynı zamanda ilk veya son soruşturma açılmasına karar veren kişi veya kurulun da objektif olması gerekmektedir⁷⁰.

Ön inceleme ile görevlendirilen personel, Yükseköğretim Kanununun 53. maddesinin açık atfı nedeniyle, Yükseköğretim Kanununda bulunmayan hallerde, 4483 sayılı Kanununun 6. maddesindeki yetkiler kullanabilirler. Bu Kanunda da bulunmayan durumlarda CMK'nin ön inceleme kurumuna uygun yetkileri kullanabileceklerdir. Bu çerçevede, ön inceleme ile görevlendirilen personel; delil toplayabilecek, ifade ve savunma tespit edebilecek, tanık dinleyebilecek, görevden uzaklaştırma veya görevden uzaklaştırmayı talep etme kararı verebilecek, münhasıran Cumhuriyet savcısı veya hâkim/mahkeme kararı gerektiren durumlar hariç olmak üzere koruma tedbirlerine karar verebilecektir. Eğer münhasıran Cumhuriyet savcısı veya hâkim/mahkeme kararı gerektiren bir durum söz konusu olursa bu tedbirlerin alınması için ilgisinden talepte bulunabilir.

Yükseköğretim Denetleme Kurulunun bir ön inceleme yapması halinde ise Yükseköğretim Denetleme Kurulunun Teşkilat, Görev ve Çalışma Usûlleri Yönetmeliğininin 24. maddesi gereğince, ön inceleme veya soruşturma yapan personel sorgu hâkimi (sulh ceza hâkimi) yetkisine haizdir. Ancak bir yönetmelikle bu kadar geniş yetki verilmesi doğru bulunmamaktadır.

⁶⁹ Mesci/Aydın, s. 40.

⁷⁰ Danıştay 2. Dairesininin 21.10.2003 tarih ve 2003/910 E. ve 2003/2067 K. sayılı kararı. (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 22.05.2021)

Ön inceleme süresi konusunda, Yükseköğretim Kanununda bir düzenleme bulunmamakla birlikte⁷¹, uygulamada 4483 sayılı Kanundaki 30 ve ilave 15 günlük soruşturma süresi Yükseköğretim Kanunu kapsamındaki soruşturmalarda uygulanmamakta, bunun yerine ön inceleme süresi olarak Kanunun 53/A-1. maddesindeki disiplin soruşturması için öngörülen süreye itibar edilerek görevlendirmenin tebliğinden itibaren iki ay ve verilecek ek süre soruşturma süresi olarak tatbik edilmektedir⁷².

Ön inceleme sonucunda görevlendirilen personel bir rapor hazırlayacaktır. Bu raporda; görevlendirme emrine ilişkin bilgiler, iddiaya konu edilen eylemin öğrenilme şekli ve niteliği, ön incelemenin başlama ve bitiş tarihleri, hakkında inceleme yürütülen kişinin kimlik ve memuriyet bilgileri, soruşturulan eylemin işlendiği tarih/tarih aralığı, dinlenmiş mağdur, suçtan zarar gören ve tanık kimlikleri, memuriyet bilgileri ve beyanlarına ilişkin tutanaklar, varsa bilirkişi kimliği ve hakkında ön inceleme yürütülen kişinin savunmasına yer verilecektir. Ayrıca bu raporda varsa suçun vasıflandırması ve eylemin uyduğu Kanun maddeleri, suçun unsurlarına ilişkin bilgiler değerlendirilecektir. Netice olarak bu eylem nedeniyle kovuşturmaya gerek olup olmadığı da belirtilecektir. Tüm bu bilgileri içeren gerekçeli kanaat raporda gösterilecektir. Ön inceleme bir heyet marifetiyle yaptırıldı ise ve karar oybirliği ile verilmedi ise karşı oylar da gerekçeli olarak raporda gösterilecektir. Müteakiben rapor ve ekleri, ön inceleme emri veren makama gönderilecektir⁷³. Hazırlanan rapor ön inceleme sonucunda ulaşılan kanaat olup henüz bir karar içermemektedir.

Yapılmışsa ilk soruşturmanın (ön incelemenin) tamamlanmasını müteakip ikinci aşama olan son soruşturma geçilip geçilmeyeceğine karar vermek aşamasına geçilecektir. İlk soruşturma (ön inceleme) raporu bu konuda bir karar verecek olan mercie ulaştırılacaktır⁷⁴. Son soruşturma

⁷¹ İSTANBULLU, Burhanettin, Devlet Üniversitelerindeki Kamu Görevlilerinin Görevleri Nedeniyle İşledikleri Suçlardan Dolayı Soruşturulması, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Niğde, 2009, s. 47.

⁷² Mesci/Aydın, s. 49.

⁷³ Pınar, s. 158, 159.

⁷⁴ Duman, 120, 121.

kararı verilmesi için Kanunda öngörölmüş herhangi bir süre bulunmamaktadır. Bu da önemli bir yasal eksiklik olup azami sürelerin mutlaka yasa ile düzenlenmesi gerekmektedir.

Yetkili kurul, dosyayı inceledikten sonra varsa eksikliklerin giderilmesini ön incelemeyi yapan kişi/heyetten isteyebilir ve eksikliğin giderilmesini temin eder. Eğer eksik yoksa tarih ve sayı numarası vermek suretiyle kararını bir tutanağa bağlar. Bu kararda varsa muhalefet gerekçeleri de bulunur⁷⁵.

Yükseköğretim Kanununun 53. maddesi “lüzum-u muhakeme” ya da ; “men-i muhakeme” kararlarından birinin verilmesi gerektiğini belirttiğinden başka bir kararın verilebilmesi imkânı bulunmamaktadır⁷⁶.

Men-i muhakeme kararı eylemin suç teşkil etmemesi, eylemin disiplinsizlik oluşturması veya eylemin disiplinsizlik dâhil bir yaptırıma konu edilmeyeceğinin anlaşılması üzerine verilecek karardır. Men-i muhakeme kararı verildikten ve bu karar bir nevi kesinleştikten sonra artık yeni bir delil ortaya çıkmadan kamu davası açılabilmesi mümkün değildir. Benzer düzenleme 4483 sayılı Kanunda da yer almaktadır.

Toplanan deliller ışığında eylemin ceza kovuşturmasına tabi bir suç oluşturduğu düşünülüyor ise bu durumda verilecek karar lüzum-u muhakeme kararıdır. Artık lüzum-u muhakeme kararı iddianame niteliğindedir⁷⁷. Lüzum-u muhakeme kararı iddianame niteliğinde olduğundan,

⁷⁵ Mesci/Aydın, s. 63, 64.

⁷⁶ Duman, 121, 124; Danıştay 1. Dairesinin 04.02.2005 tarih ve 2004/663 E. ve 2005/119 K sayılı kararı. (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 10.10.2021)

⁷⁷ Pınar, s. 160; GÖKCAN, Hasan Tahsin, ARTUÇ, Mustafa, Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usûlleri (Memur Yargılaması), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 706; Danıştay 2. Dairesinin 10.10.2002 tarih ve 2001/1032 E. ve 2002/3415 K. sayılı kararı. (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 10.10.2021)

“...2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin (c) fıkrası 1. bendi uyarınca yapılan ilk soruşturmayı müteakip, aynı maddenin (c) fıkrası 2. bendinin (c) alt bendi gereğince oluşturulan 3 kişilik Üniversite Cezaî Soruşturma Kurulu'nca verilecek “lüzum-u muhakeme” kararı ile “men-i muhakeme” kararına yönelik denetim üzerine, “lüzum-u muhakemeye” dair Danıştay 1. Dairesinin kararının, 2547 sayılı Kanun'un 53. maddesi (c) fıkrası 2. bendi gereğince son soruşturmanın açılması kararı olmaları bakımından, iddianame yerine geçeceği, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 11. maddesinin uygulama alanı bulunmadığı, Cumhuriyet savcısının ayrıca iddianame düzenleyerek kamu davası açmasına gerek olmadığı...” Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin

bu kararda, CMK'nin iddianameyi konu alan 170. maddesindeki unsurlar bulunmalıdır.

Lüzum-u muhakeme kararı itiraza tabi bir karar olduğundan, bu karar ilgisine bildirilecektir. Bildirimde itiraz yol ve yönteminin açıkça belirtilmesi gerekmektedir. İtiraz olursa lüzum-u muhakeme kararı ve ekleri itiraz merciine, itiraz olmazsa lüzum-u muhakeme kararı ve ekleri görevli ve yetkili mahkemeye gönderilecektir.

Men-i muhakeme kararı itiraz üzerine veya kendiliğinden, lüzum-u muhakeme kararı ise hakkında soruşturma yürütülen kişinin itirazı üzerine Danıştay 1. Dairesince, Danıştay 1. Dairesince verilen lüzum-u muhakeme kararına itiraz Danıştay İdari Davalar Kurulunca karara bağlanacaktır.

Yükseköğretim Kanununu 53. maddesinde belirtilen kişiler hakkında yapılacak soruşturma sonucunda (Kanunun 4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanuna yapılan atıf nedeniyle 4483 sayılı Kanunun 6. maddesinde sayılan yetkiler Yükseköğretim Kanunu çerçevesinde görevlendirilen soruşturma kurullarına da tanınmıştır) çıkan netice karar; Kanunun 53/c-2. maddesi çerçevesinde şüphelinin ifa ettiği göreve göre Danıştay İdari İşler Kurulunca veya Danıştay 2. Dairesince denetlenmeyi müteakip kesinleştiğinde artık lüzum-u muhakeme kararı ile birlikte soruşturma evrakının görevli ve yetkili Yargıtay Dairesine⁷⁸ veya genel görevli ve yetkili mahkemeye tevdi

23.03.2017 tarih ve 2016/2468 E. ve 2017/1141 K sayılı kararı (www.sinerjimevzuat.com.tr/, E.T. 10.10.2021)

⁷⁸ 2846 sayılı Yükseköğretim Kanununu 53/c-(4). maddesi gereğince "Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyelerinin yargılanması Yargıtay ilgili ceza dairesine, temyiz incelemesi Ceza Genel Kuruluna, diğer görevlilerin yargılanmaları suçun işlendiği yer adliye mahkemelerine aittir."

edilmesi gerekmektedir. Bu belge artık iddianame yerine geçen belge olmaktadır⁷⁹ ve iddianamede bulunması gereken tüm özellikleri barındırması gerekecektir⁸⁰. Bu belgenin iade edilmesi kapsamında da aslında özel bir durum bulunmamaktadır. Kanaatimizce bu belgenin de CMK'nin 174. maddesine göre ve kıyasen iade edilebilmesi mümkündür. İade kararı verilmesi halinde soruşturma evrakı ile birlikte lüzum-u muhakeme kararının ilgili kuruma gönderilmesi ve yetkili kurullarca noksanlıklara yönelik soruşturma yapılarak sürecin Yükseköğretim Kanununun 53. maddesi gereğince aynı usullerle tekemmül ettirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

İade kararına karşı itiraz konusunda ise iade kararına karşı sadece Cumhuriyet savcısının itiraz edebileceği düşünüldüğünde, lüzum-u muhakeme kararı veren kurulun, mahkemenin iade kararına itiraz edemeyeceği değerlendirilmektedir.

Bu konu kapsamında da gerek ilk incelemeyi yapan görevli veya heyet, gerekse son soruşturmanın açılmasına karar verecek kurul ile itirazları karara bağlayacak merciler, tıpkı soruşturma aşamasında delilleri değerlendirme görevini yürüten Cumhuriyet savcısı gibi delilleri değerlendirmek yetkisini taşımaktadırlar.

3. İcra İflas Kanundaki Şikâyet Usulü

Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianame olmaksızın başlatılan kovuşturma sürecinin bir diğer türü ise İcra İflas Kanununun (İİK) 349. maddesi gereğince, şikâyetçinin yazılı şikâyeti veya sözlü şikâyetini mahkeme kâtibine yazdırması üzerine başlatılan kovuşturma sürecidir.

⁷⁹ Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 04.05.2017 tarih ve 19120602-045-02-0343-2017-E.1094-/32020 sayılı görüşünde; bu düşünceyi tekrarlamış ve Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 2014/2918-3884 E. ve K. sayılı kararına atıf yaparak Yargıtay'ın bu kararda 2547 sayılı Kanunun 53. maddesi gereğince yapılan soruşturma esnasında arama ve elkoyma talebinin Cumhuriyet başsavcılığınca yapılmasını, mahkemenin bu doğrultuda bir karar vermesini bozma nedeni yapmadığını işaret etmiştir. Hatta aynı görüşte Adalet Bakanlığı, soruşturma heyetinin istinabe talebinin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yerine getirilmesi gerektiğini de belirtmiştir. Bu tür tespitler bizim iddianame yerine geçen belgelerin iadesi meselesinde kıyas yapılabileceği hakkında da bir fikir vermektedir.

⁸⁰ GÜRGEN, Lütfi, "2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda Görevi Kötüye Kullanma Suçunun Soruşturma Usulü", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2018, Yıl 6, Sayı 11, s. 166.

İİK ile kurulmuş bir ceza mahkemesi olan icra ceza mahkemesinde, özel bir muhakeme usulü uygulanmaktadır⁸¹. Bu ayırım, icra ve iflas hukununun amaç ve niteliklerinden kaynaklanmaktadır. İİK'nin öngördüğü ceza rejiminin CMUK'un 344. maddesindeki şahsi dava sistemine benzediği ileri sürülmektedir⁸². Şahsi dava usulünün CMK ile birlikte ortadan kaldırıldığı, bu nedenle İİK'de belirtilen suçların da kendiliğinden kamu davasına dönüştüğü belirtilmiştir⁸³. Bu düşüncenin; İİK'de düzenlenen suçların, şahsi davaya ilişkin düzenlemeler içeren CMUK'un 344. maddesinde yer verilmemesi nedeniyle, doğru olmadığı söylenebilir⁸⁴.

İİK'deki ceza davasının başlatılması usulü şahsi dava usulüne benzetilebilir ise de icra ceza muhakemesinin yapısı, amacı ve işlevi dikkate alındığında, CMK ile ciddi farklar bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim İİK'de, yargılama usulüne ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır⁸⁵.

Bu bilgiler doğrultusunda, İİK'de düzenlenen şikâyet usulünün kendine özgü bir yapısı olduğu, CMK'den ayrıksı morfoloji içerdiği söylenebilir. Bu nedenle de CMK sistematığına bir istisna teşkil etmektedir.

İİK'nin 331 vd. maddelerinde belirtilen suçlar açısından yapılacak kovuşturma bir şikâyet dilekçesi ile başlamakta olup bu şikâyet dilekçesi iddianame yerine geçen belgedir. İcra ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcısı bulunmamakta olup mahkeme, şikâyet dilekçesinin sınırları ile (iddia ve taleplerle) bağlı olduğundan bu şikâyet dilekçesinin iadesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir. İİK'nin 349. maddesindeki

⁸¹ İcra mahkemesince yürütülen ceza muhakemesinin "özel ceza muhakemesi" olarak adlandırılmasına dair bkz. Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma Gezer/ Saygılar Kırıt/Alan Akcan/Özaydın/ Erden Tütüncü/ Altınok Villemin/Tok, s. 840, 841.

⁸² POSTACIOĞLU, İlhan E./ ALTAY, Sümer, İcra Hukuku Esasları, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s. 900.

⁸³ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma Gezer/ Saygılar Kırıt/Alan Akcan/Özaydın/ Erden Tütüncü/ Altınok Villemin/Tok, s. 840, dn. 51.

⁸⁴ BAŞTÜRK, İhsan, "İcra ve İflas Kanununun On Altıncı Babındaki Takibi Şikâyetle Bağlı Suçlarda Uzlaştırma Kurumunun Uygulanmasının Doğuracağı Sakıncalar", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XXIV, Sayı 4, Ankara, 2020, s. 626.

⁸⁵ Bkz. İİK'nin; görev ve birleştirme yasağına ilişkin 346, şikâyet süresine ilişkin 347, yetkiye ilişkin 348, yargılama usulüne ilişkin 349, duruşma usulüne ilişkin 350, tahkikat usulüne ilişkin 351, karar verilmesine ilişkin 352, itiraza ilişkin 353, davanın ve cezanın düşmesine ilişkin 354. maddeleri.

müşteki de bu dilekçesinin hazırlanması aşamasında elde mevcut delillerden istifade edeceğinden, bu müştekinin de delilleri değerlendirme yetkisi olduğu değerlendirilmektedir.

4. Karayolları Trafik Kanununun 114. Maddesindeki Tutanak

Karayolları Trafik Kanununun 114. maddesi gereğince, Karayolları Trafik Kanununda suç olarak düzenlenen fiiller hakkında, yetkili merciler tarafından düzenlenen tutanakların, yedi iş günü içinde yetkili mahkemeye gönderileceği düzenlenmiştir. Kara Yolları Trafik Kanununda çeşitli suç tipleri düzenlenmiş olmakla birlikte bunlardan sadece Kanunun 79/2. maddesinde düzenlenen suç tipi yukarıda değinilen kapsamdadır. Diğer suçlar, hafif hapis cezası gerektiren suçlar olduğundan ve bu suçlar 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 7. maddesi gereğince kabahate dönüştürüldüğünden, incelememiz dışındadır. Kara Yolları Trafik Kanununun 79/2. maddesindeki suç nedeniyle yetkili mercilerce düzenlenen ve zamanında yetkili mahkemeye gönderilen tutanak, iddianame yerine geçen belge niteliğindedir.

CMK'nin getirdiği sistemde, soruşturma evresi Cumhuriyet savcısı merkezli olarak işaret edilmiş ve bu sürecin tek hâkimi Cumhuriyet savcısı olarak belirlenmiştir⁸⁶.

Ceza muhakemesinde, yetkili merciler tarafından bir karar verildiğinde, kişilerin hak ve özgürlüklerine temas eden bazı kısıtlamalar söz konusu olabilmektedir⁸⁷. Kişilerin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına neden olabilecek bir işlem söz konusu olduğunda, bu tür işlemlerin, devletin meşruiyeti ve otoritesi çerçevesinde yerine getirilmesi gerekecektir⁸⁸. Bu düşünce çerçevesinde, Kıta Avrupası'nda kamu davası sürecini başlatmak görevi, devlet adına, savcılar vasıtasıyla yerine getirilmekte ve kovuşturma evresinin sonuna kadar iddia görevi bu makam tarafından temsil edilmektedir⁸⁹.

⁸⁶ Öztürk/Tezcan/Erdem/Sırma Gezer/Saygılar Kırıt/Alan Akcan/Özaydın/Erden Tütüncü/Altınok Villemin/Tok, s. 221

⁸⁷ KARAKEHYA, Hakan, "Ceza Muhakemesinin Amacı", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2007, Cilt. 65, Sayı: 12, s. 121.

⁸⁸ Yurtcan, 107; Ünver/Hakeri, 68; Centel/Zafer, 121, 552.

⁸⁹ Centel/Zafer, 127.

CMK'nin ihdas edildiği tarih de dikkate alındığında; Kara Yolları Trafik Kanunu'ndaki görevli memur tarafından kovuşturma sürecini başlatmak üzere tutanak tanzimi ve bu tutanağın ilgili mahkemeye iletilmesi şeklindeki işlem (kamu adına iddiada bulunmak işlemi), CMK ile sadece Cumhuriyet savcısına tanınan kamu adına iddiada bulunmak yetkisi nedeniyle, acaba zımninden ortadan kalkmış mıdır? Bu sorunun cevabı aslında açıktır. Nitekim CMK'nin soruşturmada Cumhuriyet savcısını merkeze alan düzenlemesine aykırı oldukça fazla yasa hükmü bulunduğu dikkate alındığında, özel kanun hükmü olan Kara Yolları Trafik Kanunu'ndaki istisnai düzenlemenin zımninden de olsa CMK tarafından ilga edildiğini söylemek mümkün olmayacaktır. Aksi düşünce kanun koyucunun iradesini ortadan kaldırmak anlamına gelebilecektir. Nitekim kanun koyucu, bahse konu istisnanın ortadan kaldırılmasını istese idi bu yönde bir irade sergilerdi.

Kara Yolları Trafik Kanununun 79/2. maddesi çerçevesinde düzenlenen belgeler, CMK'nin 170. maddesindeki şartlardan bünyesine uygun olanları barındırmadığı takdirde, yetkili mahkemesince, CMK'nin 174. maddesi gereğince iade edilebilecektir. Tutanak düzenlemeye yetkili makam işaret edilen eksiklikleri gidererek gerekirse yeni bir tutanak hazırlayıp yetkili mahkemeye gönderebilecektir. Ancak bu başlık altında düzenlenen tutanak düzenlemeye yetkili makamın mahkeme kararına itirazı mümkün değildir. İddianamenin iadesi kurumunda itiraz mercileri özel olarak düzenlendiğinden ve Kara Yolları Trafik Kanununun 114. maddesi gereğince tutanak düzenlemeye yetkili makamların iade kararına itirazı özel olarak düzenlenmediğinden, tutanak düzenlemeye yetkili mercilerin iade kararına itirazı mümkün değildir. Nitekim CMK'nin 267. maddesi gereğince hâkim veya kanunda açıkça düzenlenen mahkeme kararlarına karşı itiraz yolu açık bulunmaktadır.

Kara Yolları Trafik Kanununun 79/2. maddesinde düzenlenen suçun niteliği dikkate alındığında, tutanağı düzenleyen kamu görevlilerinin, bu görevlerini icra ederken delilleri değerlendirmeye tabi tutmaları kaçınılmazdır.

Diğer taraftan, çok sık olmasa bile anılan suçla ilgili olarak yetkili mercilerce işlem yapıldığına da rastlanmaktadır⁹⁰.

Sonuç

AYM Başkan ve üyelerinin soruşturmalarına ilişkin netice kararın Genel Kurul'da verilmesi, Yüce Divanın AYM Genel Kurulundan oluşması, diğer özel bazı kanunlarda (örneğin Yargıtay Kanununda) soruşturma açılmamasına ilişkin kararın kesin olması konumuz açısından en önemli eleştiri noktalarıdır.

Diğer taraftan CMK ile şahsi dava usulü kaldırılmış olmasına rağmen İcra İflas Kanunundaki şikâyet usulünün devam ediyor olması büyük bir noksanlıktır.

CMK gereği soruşturma yapmaya ve iddianame düzenlemeye yetkili tek makam olarak Cumhuriyet savcısı işaret edilmiştir. Ancak bazı özel kanunlarda ve bazı özel kişilerin görev suçları ya da kişisel suçlarının soruşturulmasında ve bu kişiler açısından kamu davasının açılması sürecinin harekete geçirilmesinde özel usuller belirlenmiştir⁹¹. Nasıl yargıda birlik önemli bir argümanrsa yargılama usulünde birlik de o kadar önemli bir argümandır. Bu durumda Anayasa'nın 105 ve 106. maddelerindeki Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar ile 148. maddesindeki TBMM Başkanı hakkındaki usul saklı kalmak üzere diğer özel statüdeki kamu görevlilerinin yargılanması usulünde sadece soruşturma iznine yönelik düzenleme yapılması, soruşturma izni verilmesi durumunda soruşturmanın duruma göre; Yüce Divan'da iddia görevini yürüten Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya vekili, Yargıtay'da yapılacak yargılamalar açısından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, genel mahkemelerde yapılacak yargılamalar açısından Cumhuriyet başsavcısı veya

⁹⁰ Haber için bkz. <https://www.sabah.com.tr/egeli/2016/04/28/korsan-otoparkcilara-iki-yil-hapis-istemi>, E.T. 28.12.2021.

⁹¹ Anayasa Mahkemesinin 10.10.2013 tarih ve 2013/58 E. ve 2013/114 K. sayılı kararında; 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 53/c maddesinin iptali için yapılan Sınop Sulh Ceza Mahkemesinin başvurusunu, özel statüdeki kamu görevlileri hakkındaki soruşturma usulünün belirlenmesi yetkisinin Kanun koyucuda olduğu vurgulanarak iptal başvurusunu reddedilmiştir.

vekili tarafından yürütülerek iddianamenin bu makamlar tarafından hazırlanması, iddianamenin iadesi sürecinin ise genel hükümler çerçevesinde yürütülmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Yürüyüşün mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde devam edeceği halde ise iddianame yerine geçen her türlü belgenin, iddianın geldiği mekanizmanın vasfından bağımsız olarak, CMK'nin 174. maddesi uyarınca iade edilebileceği, aksi halde iddianameye alternatif belgelerin çoğaltılabilmesi riskinin bulunduğu, iddianamenin iadesi kurumunun yargılamayı hızlandırmak yanında özgürlükleri korumaya yönelik bir fonksiyonunun da bulunduğu dikkate alındığında, mahkemelerin özgürlüklerden yana tavır almalarının önündeki engellerin kabul edilemez olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte yetkili mahkemenin, kovuşturma aşamasında re'sen ve kolaylıkla giderilebilecek eksiklikler nedeniyle iddianame yerine geçen belgeleri iade etmemesi, sürecin sürati ve sıhhati açısından daha doğru olacaktır.

KAYNAKLAR

- AYDIN, Murat, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, Cilt X, Sayı 1, 2, s. 367-416.
- BAŞTÜRK, İhsan, "İcra ve İflas Kanununun On Altıncı Babındaki Takibi Şikâyete Bağlı Suçlarda Uzlaştırma Kurumunun Uygulanmasının Doğuracağı Sakıncalar", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XXIV, Sayı 4, Ankara, 2020, s. 613-666.
- BİRTEK, Fatih, Ceza Muhakemesinde İkrar, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- CENGİZ, Serkan, DEMİRAG/Fahrettin/ERGÜL, Teoman/McBRİDE, Jeremy/TEZCAN, Durmuş, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, 2008, s. 154-161.
- CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2020.
- CİN, Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Palet Yayınları, Konya, 2015.
- DUMAN, Bahattin, Yükseköğretim Ceza ve Disiplin Soruşturması, Seçkin yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, 2021.
- DURANOĞLU, Yakup, Soruşturma Evresinde Toplanan Delillerin Değerlendirilmesi ve Kamu Davasının Açılması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021.
- ERTEM, Burcu, Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi, Yüksek Lisans Tezi Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- ERTEN, Burcu, "Ceza Muhakemesi Kanununda İddianamenin İadesi", Hukuk Gündemi, S. 2, Ankara, 2005 s. 68-71.
- EVİK, Vesile Sonay, "İddianamenin İadesi", Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı, Cilt II, Ankara, 2008, s. 811-829.
- FEYZİOĞLU, Metin, Meclis Soruşturması, Ankara, Savaş Yayınları, 2006,
- GÖKCAN, Hasan Tahsin, ARTUÇ, Mustafa, Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usûlleri (Memur Yargılaması), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

- GÖKCEN, Ahmet/BALCI, Murat/ALŞAHİN, Mehmet Emin/ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Adalet Yayınları, İstanbul, 2020.
- GÜLTEKİN, Özkan, İddianame ve İddianamenin İadesi, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021.
- GÜLTEKİN, Özkan, "Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Sıfatıyla Yaptığı Yargılamada İddianamenin İadesi ve İtiraz Kanun Yolu", Terazi Hukuk Dergisi, 2011, Cilt 6, Sayı 54, s. 15-24.
- GÜRGEN, Lütfi, "2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda Görevi Kötüye Kullanma Suçunun Soruşturma Usulü", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2018, Yıl 6, Sayı 11, s. 145-168.
- HACIOĞLU, Burhan Caner, "1999 CMUK Tasarısında Muhakemenin Yürüyüşüne İlişkin Düzenlenen Ara Soruşturma Devresi (Orta Aşama) Üzerine Bir İnceleme", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 1-4, 2002, s. 147-166.
- İSTANBULLU, Burhanettin, Devlet Üniversitelerindeki Kamu Görevlilerinin Görevleri Nedeniyle İşledikleri Suçlardan Dolayı Soruşturulması, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Niğde, 2009.
- KAYA, Kamuran, "6216 Sayılı Kanun Kapsamında Yüce Divan Yargılaması", İstanbul Barosu Dergisi, 2012, Cilt 86, Sayı 6, s. 255-264.
- KAYA, Mehmet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Soruşturma Evresinde Adil Yargılanma Hakkı, Doktora Tezi, Ankara, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2014.
- KARAKEHYA, Hakan, "Ceza Muhakemesinin Amacı", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 65, Sayı 121, 2007.
- KARAKURT, Ahu, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2009, S. 82, s. 1-31.
- KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.
- KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ceza Muhakemesi Hukuku), 15. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2006,

- KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ceza Muhakemesi Hukuku), 15. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2010.
- MERAKLI, Serkan, "İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, Özel Sayı, İzmir 2014, s. 1595-1652.
- MESCİ, Hatice/AYDIN, Vahdettin, "Yükseköğretim Kurumlarında Çalışan Kamu Görevlilerinin Ceza Soruşturma Usulü". Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, Cilt 7, Sayı 2, s. 1-91.
- ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.
- ÖZEN, Mustafa, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi", Ankara Barosu Dergisi, 2009, Sayı 3, s. 17-28.
- ÖZEN, Mustafa, "1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Türk Hukuk Dergisi, Ocak 2018, Sayı 17, s. 23-36.
- ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.
- ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA GEZER, Özge/SAYGILAR KIRIT, Yasemin F./ALAN AKCAN, Esra,/ÖZAYDIN Özdem/ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser/ALTINOK VILLEMIN, Derya/TOK, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.
- ÖZTÜRK, Bahri, (1995), "Bir Ceza Mahkemesi Olarak Anayasa Mahkemesi "Yüce Divan"", Anayasa Yargısı, Ankara, Sayı 12, s. 59-108.
- PINAR, İbrahim, 4483 Sayılı Kanuna göre Memur Suçlarında İdari ve Adli Soruşturma Usûlleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.
- POSTACIOĞLU, İlhan E./ ALTAY, Sümer, İcra Hukuku Esasları, 5. Baskı, Vedat Ki-tapçılık, İstanbul, 2010.

- PRADEL, Jean: “Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, ISIC Kollokyumlarının Sentez Raporu”; (Çev.) Sulhi DÖNMEZER, Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, İstanbul, 2000.
- ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt I, 11. Baskı, Ankara, 2020.
- TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, 20. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2020.
- ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- YANIK, Murat, Yüce Divan, Derin Yayınları, İstanbul, 2018.
- YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.
- YENİSEY, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku–Duruşma ve Kanun Yolları, 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1990.
- YILDIRIM, Akif, Bireysel Başvuruda Ceza Yargılamasını İlgilendiren Kararlar, EPAMAT Basın Yayın, 2017.
- YILMAZ, Dilşat, “Yükseköğretim Personeli Ceza Soruşturması, Yasal Eksiklikler ve Çözüm Önerileri”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, Sayı:1-2, Erzincan, 2013, s. 109-111.
- YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.
- ZAFER, Hamide, “Ceza Hukuku Uygulamasında Kamu Görevlisi”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: IX, Sayı:2, İstanbul, 2012, s. 213-226.